

ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΗ ΤΕΧΝΗ

ΧΡΟΝΙΑ Β'. ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1928 - ΤΕΥΧΟΣ 10°

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΒΟΥΤΥΡΑ

ΜΕΡΕΣ ΤΡΟΜΟΥ

Ἐβρεχε δυνατὰ πολὺ, πολὺ δυνατὰ, σωστὸς κατακλεισμός, κι αὐτὸς ἔτρεχε νὰ πάει σπίτι του. Τὰ σπίτια ὅμως τῆς πόλης βρισκόντουσαν σ' ἓνα χαμήλωμα, σ' ἓνα λάκκο μέσα, κ' εἶδε τὰ νερὰ τῆς πλημμύρας νὰ τᾶχουν ἴσαμε τὴ μέση ζώσει καὶ τὸ κύμα νὰ πηδᾷ ἐπάνω ἀπ' τὴ στέγη τους. Πέρα διέκρινε τὴ θάλασσα νὰ ὀρᾷ κι αὐτὴ στὴν ξηρὰ μέσα, ἀφρισμένη καὶ μὲ καταχθόνιο θόρυβο. Κάποιος ποὺ ἔτρεχε μαζί του σὰ σκιά, τοῦ εἶπε πὼς ἡ θάλασσα καὶ ἡ στεριά εἶχανε γίνει ἓνα, εἶχαν ἐνωθεῖ.

Ζητοῦσε νὰ πάει στὸ σπίτι του μὲ κάθε τρόπο, καὶ δὲ βρῆκε ἄλλον παρὰ νὰ πηδήσει ἀπ' τὴν κορυφὴ ἑνὸς ὑψώματος, ποὺ ἔγερνε στὸ λάκκο, στὴ σκεπὴ σπιτιοῦ μὲ κατακόκκινα κεραμίδια, κέπειτα ἀπ' ἐκεῖ πηδῶντας ἀπὸ σκεπὴ σὲ σκεπὴ νὰ φθάσει στὸ σπίτι του. Δὲν πρόφτασε ὅμως νὰ τὸ ἐκτελέσει, γιὰτὶ ἡ βροχὴ, ὁ κατακλυσμὸς αὐτός, ἔπαψε μὲ μιᾶς καὶ μιὰ ἡσυχία, γαλήνη χύθηκε μεγάλη. Ἀλλὰ τότε ἀρχίσανε στὸν οὐρανὸ, τὸ γεμᾶτο ἀπὸ σύννεφα, νὰ γίνονται φωτεινὰ σημεῖα, γραμμὲς φωτεινὲς σχίζανε τὰ σύννεφα κι ἄλλες μόλις φαινόντανε διαλύονταν σὲ μύρια λιμπερὰ κομμάτια...

Σὲ λίγο πάψανε κι αὐτὲς καὶ στὸν οὐρανὸ ἓνα χέρι μεγάλο, μεγάλο, τεράστιο χέρι φάνηκε, ὑψώθηκε, ἔχοντας στὴ μέση τῆς παλσῆς ἓνα μεγάλο σημάδι ἀπὸ αἷμα...

Εὐπνήσε. Μέσα στὸ διπλανὸ δωμάτιο ἄκουσε σάρωμα. Στὰ μάτια του ὅμως, ἔμπρός, ἀκόμα εἶταν τὸ χέρι τὸ γιγάντιο, τὸ γυμνὸ ἴσαμε τὸν ἀγκώνα καὶ μὲ τὸ αἷμα στὴν παλάμη.

— Μπά, ἔκανε, παράξενο ὄνειρο, μὰ τὴν ἀλήθεια, πολὺ παράξενο !

Τὸ σῶμα ἔπαψε καὶ τὸ πόμοιο τῆς πόρτας του κινήθηκε...

— Ἄκόμα κοιμᾶσαι !

Ἡ φωνὴ τῆς μάνας του.

— Ἐλα μέσα...

Ἡ πόρτα ἀνοιξε κ' εἶδε τὴν ἀδύνατη μὲ τὴ μεγάλη μύτη μορφὴ τῆς μάνας του νὰ φανεῖ. Εἶχε τὸ κεφάλι τῆς τυλιγμένο μ' ἓνα πολύχρωμο μαντίλι.

— Μὰ ἀκόμα ! τοῦ εἶπε αὐτὴ ἀνοίγοντας τὰ χέρια τῆς, μεσημέριασε !..

— Ἐ, καί ;... Γιὰ πές μου τὸ σπουδαιότερο, τί καιρὸς εἶνε ; Συννεφιά δίχως ἄλλο, ἔ ;

— Ναί, ναί, συννεφιά ! Ἄλλὰ ποὺ βροχή !... Μᾶς καταράστηκε παιδί μου, μᾶς καταράστηκε ὁ θεός ! Λίγη βροχή ἔκανε νὰ μᾶς ξεγελάσει...

— Καὶ νὰ μᾶς κάνει νὰ φτιέψουμε τὰ κουκιά !...

— Τί, τὸ γελάς ! Σαυτὴ τὴν περίσταση τὴ δεκάρα νὰ τὴ βαστάς σφιχτὰ ὅσο μπορεῖς.

— Ναί, ναί ἔχεις δίκιο !... Ἄστα ὅμως αὐτὰ τώρα, καὶ γιὰ ἔλα νὰ σοῦ πῶ ἓνα ὄνειρο, ποὺ εἶδα τώρα δά, νὰ μαυτὸ ξύπνησα.

Καὶ ὁ γιὸς τῆς σηκώθηκε καὶ κάθησε. Πλησίασε κὶ αὐτὴ καὶ κάθισε στὴν ἄκρη τοῦ κρεβατιοῦ.

— Γιὰ λέγε το, τοῦ εἶπε.

Αὐτὸς τῆς τὸ διηγῆθηκε.

Ἡ μάνα του κουνούσε τὸ κεφάλι τῆς.

— Κακὲς μέρες θὰ περάσουμε, παιδί μου, εἶπε, αὐτὸ βλέπω !... Δὲν εἶνε διόλου καλὸ αὐτὸ τὸ ὄνειρο, κακὰ προφητεύει !... καὶ καλὰ θ'ἀκανες νὰ τὸλεγες στὸν ἥλιο νὰ στὸ διαλύσει. Στόπα κὶ ἄλλοτε ! Ἔτσι ἔκανε ἡ γιαιγιά μου ἅμα ἔβλεπε κακὸ ὄνειρο, πῆγαινε μιὰ καὶ δυὸ στὸν ἥλιο καὶ τοῦ τὸλεγε, κὶ αὐτὸς τὸ διαλοῦσε... Ἡλιέ μου, τρισή-λιέ μου...

— Θὰ τόκανα, κυρὰ μάνα μου, μὰ εἶνε συννεφιά ! ποὺ νὰ τὸν βρῶ τὸν ἥλιο γιὰ νὰ τοῦ τὸ πῶ ; Ἀφοῦ ἔχει, δὲ μοῦ τόπες ; μ' ἓνα σωρὸ κουρέλια κουκουλωθεῖ...

— Ὅριστε τὸν !... Περγελά, περγελά, ὅλα τὰ περγελά !

— Σοῦ εἶπα πὼς τὰ περγελῶ ;

— Ὁ τρόπος σου τὸ λέει.

— Τὸν καημένο πολὺ τὸν κατηγορᾶς !

— Παιδί μου στόπα κὶ ἄλλοτε, πίστευε σαυτὰ τὰ παλιά, πίστευέ τα καὶ δὲ θὰ χάσεις...

— Βρὲ ἄσεμε ἦσυχο καὶ σὺ μὲ τὰ παλιά σου καὶ τὰ νέα σου !

Ἡ μάνα του σηκώθηκε :

— Παιδί μου, ἔκανε κουνώντας τὸ χέρι τῆς, τὸ κεφάλι σου εἶνε...

— Σὰ γουδί ! τῆς εἶπε ὁ γιὸς τῆς.

— Μόνος σου τόπες !

Πῆγε κοντὰ στὸν καθρέφτη κ' ἔσιαξε τὸ πολύχρωμο μαντίλι ποὺ φοροῦσε στὸ κεφάλι τῆς ἕστερα :

— Γιὰ νὰ σοῦ πῶ καὶ τὸ νέο, τοῦ εἶπε καὶ στράφηκε ἀφίνοντας τὸν καθρέφτη, πῆγα καὶ ταῖσα τὰ περιστέρια, καὶ πάλι οὔ'ε πλησίασανε στὸ φαῖ τους ! Τί ἔχουνε πάθει τὰ σκασμένα ; Μὴ τοὺς μυρτίζει τέττερης ;

— Παράξενο, τῆς ἀπάντησε ὁ γιὸς τῆς καὶ κρέμασε τὰ πέδια του ἀπ' τὸ κρεβάτι κάτω. Τί διάολο ! Νὰ τὸ κάνανε τίς ἄλλες ποὺ σφάξαμε τὰ συντρόφια τους, θάλεγα πὼς τὸ κάνουν ἀπὸ λύπη !... Μὴ ὅμως τώρα αἰσθανθήκανε τὸ χαμό τους ;

— Μπορεῖ νᾶνε αὐτό !

— Ὁ πατέρα ἔφυγε ;

— Οὐ !... ἔφυγε σχεδὸν νύχτα. Γιὰ νὰ δοῦμε ὅμως, τί θὰ κάνει !... Μὰ τί θέλει κὶ αὐτὴ !... Ἄμα κάνει μιὰ δουλιά, ὄλον τὸν κόσμον τὸν θέλει στὸ πόδι !

Εἶχε ἀκούσει μέσα, ἀπ' τὸ βάθος, τὴ φωνὴ τῆς μικρῆς κόρης τῆς νὰ τὴ φωνάζει. Κ' ἔφυγε βιαστικῆ.

Ὁ ἄγγελος σηκώθηκε καὶ ἄρχισε νὰ ντύνεται. Καὶ ἅμα μισοντύθηκε ἀνοιξε τὸ παρᾶθυρο.

Ἀπ' τ' ἀντικρονὸ σπῆτι, ἓνα χαμηλό, χαμηλό, δυὸ κορίτσια μεγάλα, κ' ἓνα ἀγοράκι μὲ τὰ χέρια στὶς τσέπες τοῦ πανταλονιοῦ του, κοίταζαν κάπου, πρὸς τὰ ἐπάνω, μὲ προσοχή. Καὶ στὴ διπλανή τους τὴ μεγάλη μάντρα στὸν τοῖχο τῆς σκαφαλωμένους ἕνας πετεινὸς μαῦρος μὲ μεγάλη οὐρά, ποὺ ἔνα, ἢ δυὸ φτερά τῆς σάλευαν ἀπ' τὸν ἄερα, κατὶ σκάλιζε σκυμμένος στὸ σαμάρι τοῦ μαντρότοιχου...

Ἡ ἀδελφὴ του ἢ μικρότερη, ἓνα κορίτσι μὲ κόκκινα

μάγουλα, ξανθό και με μαλλιά κομμένα πόλκα, του έφερε τον καφέ του, κέφυγε.

Τόν ήπια σιγά. Η σκέψη του εΐταν, αφού έτρεξε σαν κάτι αναζητώντας, σε κάποιο πρόσωπο, γλυκό πρόσωπο, με πρασινωπά μάτια και μαύρα μακροτά ματόκλαδα. Και νόμιζε ότι ακούει τη φωνή του να του μιλά, να του λέει, να του λέει και να βλέπει μιάν κίνηση του κεφαλιού που έκανε, όταν επέμενε σε κείνο που έλεγε.

Τό άνοιγμα της μισόκλειστης πόρτας τόν διέκοψε.

Εΐταν ή μάνα του.

— Καλέ, του εΐπε ταραγμένη, δε βγαίνεις να δεις τί γίνεται έξω! Χαλάει ο κόσμος και συ κάθου και ξεροχτενίζουσαι!... Τό βουνό γέμισε από ναυτες, λένε πως εΐνε Γάλλοι!...

Ζήτησε γρήγορα τό καπέλο του και πετάχτηκε έξω, στο δρόμο.

Η μεγάλη του αδελφή με τις δυό μικρότερες βρισκόντουσαν εκεί και κοιτάζανε επάνω, στο λόφο. Κ' έξω απ' τάντικρονο σπίτι, εΐταν θόμα χωρίς ναχουν αλλάξει θέση, τα δυό κορίτσια και τό αγοράκι.

Ο λόφος ο απότομος, ο φαγωμένος, ο σχισμένος απ' τα φουρνέλα, που κοκκίνιζε σα να φαινόταν τα σωθηκά του, και τό μνημείο του Φιλοπάππου, εΐταν γεμάτα από ναυτες άσπροτυμένους, αν κέκανε κρού, κι άλλους μαυροντυμένους... Μαζί κουνιόντουσαν και άνθρωποι με ρούχα μακροτά σα ράσα...

Νόμιζε πως αυτοί εΐταν παπάδες καθολικοί, ποΐχαν καταφύγει εκεί.

— Εΐνε κ' Έλληνες μαζί, του εΐπε ή αδελφή του, για κοίτα! Αυτοί δεν εΐνε Έλληνες;

Κέτσι εΐτανε. Σε μιάν μεριά του λόφου διέκρινε Έλληνες στρατιώτες, με τα όπλα στον ώμο κρεμασμένα, να μιλούνε μεταξύ τους. Άλλά και πιό πέρα, κοντά στο μνημείο, εΐδε κι άλλους να κάθονται κάτω στη γη. Αυτοί όμως εΐταν άοπλοι, δεν έβλεπε ναχουν όπλα...

— Μά αυτοί εκεί, που κάθονται κάτω; ρώτησε την αδελφή του.

— Δεν ξερω.

Ο Άγης γύρισε τό κεφάλι του δώ και κεί ζητώντας κάποιον να τόν πληροφορήσει.

Εΐδε την κόρη του άντικρονού, τη μεγάλη, μιάν κοντή, στραβοπόδα, με μεγάλο στόμα και μικρή πολύ μύτη, νάρχεται προς τό μέρος τους, κουνητά και μάνοιχτά πόδια...

— Η Πούλια έρχεται! για ρώτησε της, ίσως να ξερει, εΐπε στην αδελφή του.

Αυτή γύρισε. την εΐδε για λίγο, που πλησίαζε, ύστερα τη ρώτησε.

— Ποιοί;... αυτοί; τους απάντησε ή Πούλια, αυτοί που κάθονται κεί κάτω; Εΐνε δικοί μας. Τους πιάσανε οι Άγγλογάλλοι... Μά σεις κοιμώσαστε και δεν πήρατε χαμπάρι τί γίνηκε δώ! Ήρθαν πολυ πρώτ οι Άγγλογάλλοι απ' τό μεγάλο δρόμο, άλλοι απ' τα σίδερα. Εΐτανε, λένε και μακαρονάδες μαζί τους!... Οι δικοί μας κατεβήκινε τρεχάτοι, πήραν ένα δρόμο!... μά ένας αξιωματικός έτρεξε και τους ανέβασε πάλι πάνω. Και μάλωσε τό λοχία...

— Μά αυτοί εκεί, αυτοί πουχουν εκεί δίχως όπλα;

— Ά, αυτούς; αυτούς τους πιάσανε στο νταμάρι!... Τους κακομοίριδες!..

— Και αυτοί με τα ράσα;...

— Εΐνε αξιωματικοί και φορούνε μέρτες μακρούς.

Ο Άγης τα εξήγησε έτσι αυτά και τα εΐπε.

Ο Γάλλος ναύαρχος για να προλάβει την επιστροφή διέταξε την κατάληψη των Άθηνων. Και ξεκίνησανε νύχτα σχεδόν ξαφνικά. Καθώς λέγανε εΐχε δώδεκα χιλιάδες στρατό της γραμμής! Έξω τάγματα. Αυτοί ποΐχαν περάσει απ' τό μεγάλο δρόμο, θα πήγαν ίσια στην Άθήνα μέσα και θα την κατέλαβαν...

Στό νοΐ του ήρθε ο αξιωματικός, που έτρεξε και ανέβασε τους στρατιώτες πάλι πάνω στο λόφο, και κάτι καλό εΐπε πάλι με τό νοΐ του γιαυτόν. Θα τΐλεγε φανερά αν δεν εΐταν ή κόρη του άντικρονού μπροστά...

Πήγε μέσα. Εΐδε στο τραπέζι καθισμένο ένα παιδάκι ώχρο, μελαχρινό. Εΐταν παιδί μιās; εκεί κοντά οικογένειας που του έκανε μάθημα ή αδελφή του. Βραδυγλωσσο πολυ, που όμως, υ' όλη του τη βραδυγλωσσία όλο ήθελε να μιλά. να λέει. Άλλά πολλά του λόγια έρχόντουσαν στ' αυτιά κείνου που τΐκουγε σαν ήχος άσχημος χωρίς σκοπό, ή σα φωνή ζώου.

Και τώρα, ἄμα εἶδε τὸν Ἄγη, ἄρχισε νὰ τοῦ λέει μὲ τὴ βαριά φωνή του :

— Ἀγγλογάλλοι στρατός, στρατός!... Ἦρθανε μὲ τὰ σπαθιά! θὰ πιάσουνε λένε...

Κ' ἔλεγε, ἔλεγε· κόπιαζε νὰ πεῖ, νὰ διηγηθεῖ. Σιγά, σιγά ὅμως, δὲ διακρινόντανε λέξεις, ἀλλ' αὐτὸ ξακολουθοῦσε νὰ λέει, καὶ σάλια τρέχαν ἀπ' τὸ στόμα του.

— Ἔλα πάψε, Γεράσιμε, πάψε, τοῦ εἶπε ὁ Ἄγης. Ἄλλὰ καὶ ἂν δὲν τοῦλεγε νὰ πάψει, θ' ἄπανε, γιατί στὴν πόρτα παρουσιάστηκε ἓνα μικροσκοπικὸ κοριτσάκι, ὠχρό, μὲ τὸ σκούρο του βραχάκι νὰ κρέμεται. Ἔταν ὁμοιο μὲ τὰ ξωτικά παιδάκια τῶν παραμυθιῶν. Κ' εἶχε χαρᾶκτηριστικὰ μεγάλῃς κόρης.

Στὴ θέα του ὁ Γεράσιμος ἄφησε φωνὴ τρόμου καὶ σηκώθηκε.

— Βρὲ δὲ ντρέπεσαι, τὸν μάλωσε ὁ Ἄγης, δὲ ντρέπεσαι νὰ φοβᾶσαι ἓνα κοριτσάκι!

Ἀπὸ καιρὸ ὅλοι τοῦ σπιτιοῦ τὸν περγελοῦσαν καὶ τὸν μάλωναν γιὰ τὸ φόβο τὸ μεγάλο ποῦχε στὸ μικροσκοπικὸ κοριτσάκι. Ἄλλὰ τίποτα ὁ Γεράσιμος! Ἄμα τὸβλεπε τοῦ κοβόταν τὸ αἶμα κῆκανε νὰ φύγει, νὰ τρέξει μακριὰ του. Καὶ αὐτὸ τὸν κοίταζε ἀθῶα, χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι ἐννοεῖ τί γινόταν καὶ τὴν ἐντύπωση ποῦ ἔκανε στὸ Γεράσιμο.

Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἄγη, ἡ μικρότερη, ἡ Σαφνούλα, μπῆκε μέσα καὶ παίρνοντας τὸ μικροσκοπικὸ κορίτσι, τ'ἀνέβασε σ' ἓνα μπαούλο καὶ τοῦδωσε ζωγραφιῆς νὰ παίξει. Διέταξε ἔπειτα τὸ Γεράσιμο νὰ γράφει. Καὶ αὐτὸ ἔγινε. Ὁ Γεράσιμος ἀνοίξε τὸ βιβλίον του; ἔστρωσε τὸ τετράδιόν του καὶ ἄρχισε νὰ γράφει μὲ τὸ μολύβι. Κάθε τόσο ὅμως, ἔρριχνε καὶ μιὰ ματιὰ στὸ μικροσκοπικὸ κοριτσάκι νὰ δεῖ τί κάνει...

Στὸν Ἄγη ἡ μάνα του ἔφερε μιὰ ἐφημερίδα, ποῦ ζήτησε ἀπὸ κάποια γειτόνισα, ποῦ καθόταν πιὸ πάνω, στὴν ἀνηφοριά.

Τὴν πῆρε καὶ πῆγε στὸ δωμάτιόν του κοντὰ στὸ παράθυρο, νὰ διαβάσει.

Καὶ ρίχτηκε στὸ διάβασμα. Μέσα στὸ ἄλλο δωμάτιο στὴν τραπεζαρία, ἄκουγε τὴν ἀδελφὴν του νὰ κάνει μάθημα στὸ μικρὸ Γεράσιμο, καὶ ὅταν σήκωνε τὸ κεφάλι,

ἔβλεπε τὴν Πούλια στὴν πόρτα νὰ μιᾶ μὲ τὴν ἀδελφὴν της ποῦ σεκόταν ἀπ' ἔξω καὶ νὰ γελᾶ κοιτάζοντας πρὸς τὰ ἑπάνω. Τελείωσε τὸ διάβασμα.

Τίποτα δὲν ἔλεγε νάχει σχέση μ' αὐτὸ ποῦ γινόταν, ἢ ποῦ ἔγινε. Μόνο ποῦ μιλοῦσε γιὰ τὴν ἐπιστράτευση... Ἡ ἐφημερίδα εἶτανε βενιζελικὰ.

Σκέφτηκε ἄμα τελείωσε τὸ διάβασμα νὰ πάει μέσα στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ μάθει νέα καὶ νὰ δεῖ. Καὶ βγήκε νὰ δώσει τὴν ἐφημερίδα καὶ νὰ πεῖ πὼς θ' ἄφευγε.

Στὴν τραπεζαρία δὲν εἶταν πιὰ ὁ μικρὸς Γεράσιμος, ἀλλὰ μόνο τὸ μικροσκοπικὸ κοριτσάκι παίζοντας μὲ ζωγραφιῆς.

Στὴν αὐλὴ βρῆκε τὴ Φανή, τὴ δευτέρη ἀδελφὴν του, καὶ τῆς ἔδωσε τὴν ἐφημερίδα νὰ τὴν πάει στὸ σπίτι ποῦ τὴν εἶχε πύρει.

Στὸ μαγεριὸ ἡ μάνα του καὶ ἡ μεγάλῃ ἀδελφὴν του ἡ Κατίνα μιλοῦσαν. Ἄκουσε καὶ χτύπημα, ἢ κοπάνισμα γουδιοῦ.

Βγήκε ἔξω, στὸ δρόμο.

Ἀντικρὸν ἡ κόρη τοῦ γείτονα, ἡ Πούλια, ἡ μισὴ μέσα καὶ ἡ μισὴ ἔξω ἀπ' τὴ θυρίδα τῆς μεγάλῃς πόρτας, ποῦ ἄνοιγε μόνο ὅταν ἤθελε νὰ μπεῖ πανηγυρικά ὁ πατέρας της μὲ τὴ σούστα του τὴν πολύχρωμη, μιλοῦσε μὲ τὴν ἀδελφὴν της, ποῦ εἶταν ἀπ' ἔξω, καὶ πετοῦσε πειραχτικὰ λόγια στοὺς διαβάτες. Πιὸ πέρα λίγο, τὸ ἀδελφάκι της ἀκόμα ἔμενε μὲ τὰ χέρια στὶς τσέπες τοῦ πανταλονιοῦ του, κοιτάζοντας τοὺς Γάλλους ναῦτες, ποῦ ὅλοι στὴ γραμμὴ, ἀκίνητοι, φαινότανε νὰ προσέχουνε σὲ κάτι ἀντικρὸν τους. Οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες πιὸ πέρα σὲ κύκλους μιλοῦσανε μεταξύ τους. Οἱ ἄλλοι πάλι, οἱ αἰχμάλωτοι, ἔμεναν καθισμένοι στὰ πόδια τοῦ μνημείου.

Στράφηκε κοιτάζοντας τους ἐνῶ σκέψεις πολλῆς τοῦ ἦρθαν, περνοῦσαν ἀπ' τὸ νοῦ του, ὅταν πέρα μακριὰ, ἄκουσε κάτι ποῦ τὸν τρόμαξε.

Εἶτανε σὰ νὰ ρίχνανε σίδερα μακριὰ, δοκοὺς σιδερένιους ἀπὸ ψηλά! Ἄλλο πάλι, ἄλλο...

— Μπαταρίες εἶνε, εἶπε, ἐκεῖ χτυπιοῦνται!

Μαζὶ εἶδε μιὰ κίνηση πάνω στὸ λόφο, ποῦ μὲ μιᾶς σὰ νὰ φύσηξε δυνατὸς ἄνεμος καὶ ἄναψε φωτιὰ ἔτοιμη,

πού πέταξε σπίθες άπειρες, όλο τó μέρος γέμισε από κρότους.

Είδε τούς Έλληνες στρατιώτες νά χαλούν τούς κύκλους τους και νά πηδούν άπ' τά βράχια κάτω βοηθώντας ό ένας τόν άλλον. Όρμησε μέσα :

— Χτυπιούνται! φώναξε.

Ή μάνα του και ή αδελφή του ή μεγάλη φάνηκαν ή μιá πίσω άπ' τήν άλλη...

— Ή Φανή πού είνε ;

— Ό πατέρας !...

— Τήν έστειλα νά πάει τήν έφημερίδα... Μήν κάνεις έτσι !... Τώρα πάω και τήν παίρνω !... Όπου πάει κολλά κι αυτή !...

Βγήκε γρήγορα έξω.

Οί κρότοι, άπειροι κρότοι, γέμιζαν τόν άέρα, μικροί και πολλοί, και θόρυβος μεγάλος, μιá βουή σά νά μιλούσε, βογκούσε, στέναζε τó άπειρο, νά τήν έβγαζε τó κενόν. Καταίκες τρέχανε, πρόβατα, άνθρωποι, σκυλιά, όρνιθες, τρέχανε δρομαία. Άκουσε και σφύριγμα σφαιρών σά νά περνούσαν από πάνω του μικρά πουλάκια κι άφηναν κ' ένα κελάδημα...

Είδε τούς Γάλλους νάχουν πέσει πρηνηδόν όλοι, και νά πυροβολούν, ένώ κείνοι με τίς μακρές μπέρτες νά μένουν όρθιοι.

Τρέχοντας πέρασε τó χέρσο μέρος, τó γεμάτο πέτρες, έπειτα τó ρεματάκι, κέφτασε στο σπίτι, πού είχε στείλει τήν αδελφή του. Χτύπησε τήν πόρτα δυνατά...

Γρήγορα άνοιξε από μιá μορφή φοβισμένη γυναίκας, πούχε τά χέρια γυμνά άπάνω άπ' τίς άγκώνες και βρεμμένα. Πίσω άλλη είδε νά κατεβαίνει τή μαρμαρένια σκάλα.

— Μα τί είνε ; τόν ρώτησε ή γυναίκα με τά βρεμμένα χέρια.

— Χτυπιούνται, τής άπάντησε, χτυπιούνται οί δικοί μας με τούς Άγγλογάλλους! Ή Φανή...

— Δέν ξέρω. Ό Μανώλης...

Αυτός τρώμαξε...

— Πάνω είνε ! άκουσε τή γυναίκα πού κατέβαινε νά τού λέει.

— Πέστε της νάρθει γρήγορα !...

Φώναξαν τήν αδελφή του κι αυτή κατέθηκε φοβισμένη.

— Τί είνε ; τόν ρώτησε.

— Τί είνε !... Έμπα εμπρός και προχώρα για τó σπίτι γρήγορα !... Νά χτυπιούνται !

Έβγαλε τήν αδελφή του εμπρός και κοίταζε νά τήν προφυλάξει με τó σώμα του, άπ' τίς σφαίρες, πού περνούσαν άφίνοντας τó μικρό κελάδημά τους, και κατέβηκαν κάτω.

Και ή βουή, οί κρότοι αύξαναν, ή άναaban περισσότερο' οί άνθρωποι, οί διαβάτες, τρέχανε νά φύγουν και πέρα, στο δρόμο τού τραίμ, κάρρα, σουστες τρέχανε δρομαία. Και μέσα αυτών τó θόρυβο, τόν καταχθόνιο, είδε δυό πετεινούς μόνους, κατόμονους, ένα μαύρο με μακρυά πολυ ούρά, πετειναρο σωστό, κ' ένα πολύχρωμο, νά παλεύουνε σαν τρελοί, νά χτυπιούνται μανιακά, σαν ό θόρυβος, ή ή μουσική αυτή τής μάχης νά τούς είχε πειράζει τά νεύρα, νάναψε και αυτών τó μυαλό.

Ή μάνα του μέσα στο σπίτι χτυπούσε τά χέρια της και τάσφιγγε με άπελπισία λέγοντας :

— Ό πατέρας σας, ό πατέρας σας !... Άχ τίτανε τούτο !...

Ή μεγάλη αδελφή του ζητούσε νά τήν παρηγορήσει. Τά δυό μικρά κλαίγανε, και τó μικροσκοπικό κορίτσι τούς κοίταζε κρατώντας μιá ζωγραφίτσα.

Κάθε τόσο ή ζωγραφίτσα τού έπεφτε άπ' τά χέρια, και πάλι τήν έπαίρνε για νά τού ξαναπέσει.

Αυτός δέν ήξερε τί νά πεί. Άνησυχούσε για τόν πατέρα του, άλλ' ίσως νάχε τρυπώσει κάτου, νάτανε κλεισμένος στο καφενείο κείνη τή στιγμή... Έκανε νά ήσυχάσει λίγο αυτή τή σκέψη, αλλά τó άγνωστο όρθώθηκε μπρός του, ένα σά χάος πού μέσα σάλευε τó κακό, και τούφερε περισσότερη ταραχή.

Περπατούσε νευρικά πάνω, κάτω.

Ό κρότος, ό κρότος τών όπλων τόν πείραζε, και μαζί άκουσε τώρα καλά, γιατί πριν λίγο τ'οχε προσέξει, κ' ένα άλλον κρότο μέσ' στους κρότους τών τουφεκιών, δεμένο σαν κλειδαριά με πολλές πολλές βόλτες πού άνοιγόκλεινε

σκουργιασμένη, ή κλειδαριά του "Αδη. Μά ξμοιαζε και σαν κοσκίνισμα.

— Θα πάψεις! εἶπε με θυμό στη μάνα του.

— Μά...

— Πάψε!...

Εἶχε κάνει ένα συλλογισμό. Ὁ πατέρας του βρισκότανε με τόσον ἄλλον κόσμο μαζί. Δὲν εἶταν και τόσοσ ἄλλος κόσμος στο δρόμο, ἔξω; Ὅτι εἶτανε να γίνει θα γινόταν!...

Και οἱ κρότοι ξακολουθοῦσαν πολλοί, πολλοί, πληθος...

Ξαφνικά ή ἔξω πόρτα χτύπησε δυνατά στον τοίχο, ἀπό βιαστικό ἀνοιγμα.

— Ὁ πατέρας! εἶπε ή ἀδελφή του ή μεγάλη, και τινάχτηκε στην πόρτα.

Ὁ πατέρας του φάνηκε ὠχρός μάνοιχτό ἐπανωφόρι, να μπαίνει.

— Γιατί ἔχετε ἀνοιχτά; τους εἶπε μόλις μπήκε. Κλείστε!... Μά γιατί;... Ἔ, καλά, ἀστετο! Ἐλάτε ὅμως, ἀπ' ἐδῶ!... Δυό σκοτωθήκανε πιδ κάτω, ἕνας ἄντρας και μιὰ γυναίκα!...

Εἶχε ένα τσιγάρο σβυστό στη μικρή γιαλένια πίπα του, και τῶθαλε.

Ὁ "Αγης ήσύχασε τώρα. Εἶταν ὄλοι ἐκεῖ.

Ὁ πατέρας του μιλοῦσε, ἀφοῦ τους τράβηξε πρὸς τους τοίχους, κἔλεγε πὸς στο Ζάπειο, στο πυριτιδοποιεῖο, στο Περαλωνα παντοῦ φωτιά εἶτανε! Ὑστερα τους διηγήθηκε πὸς πῆρε γρήγορα μυρουδιά ὄτι κάτι θα γινόταν και, και...

Ὁ "Αγης σηκώθηκε πάλι, χωρὶς νᾶκούσει τίς συμβουλές του πατέρα του, και γύριζε μεσ' στο σπίτι. ἔμπαινε στην τραπεζαρία, ὅπου εἶτανε μόνο το κοριτσάκι καθιμένο στο μπαούλο, και τον κοίταζε σιωπηλό με τη ζωγραφιά στο χέρι. πῆγαινε στο μαγεριό.

Ἐπιθυμοῦσε νᾶπανε ὁ κρότος αὐτός, να γινόταν πάλι ήσυχία: ἀλλὰ θα γινόταν, ή θᾶρχίζανε με τὰ κανόνια, σε λίγο, και δὲ θᾶμενε τίποτα ὀρθό;

Τρόμαξε στη σκέψη αὐτή, που φαντάστηκε ὀθίδες πληθος να πέφτουνε, ἀλλὰ ρώτησε τον ἑαυτό του:

— Και τί μπορεῖς να κάνεις;

Εἶδε να φεύγει ὁ τρόμος και νᾶρχεται γαλήνη στο

νοῦ του, που δὲ μπόρεσε να του τη χαλάσει ή φαντασία, που του παρουσίασε τον ἑαυτό του πληγωμένο ἀπ' ὀθίδα.

Οἱ πυροβολισμοὶ σιγά, σιγά ἀραιώσαν κἔπαψαν, και μόνο λίγοι μακρὰ ἀκουγόντουσαν.

Τὰ παράθυρα του σπιτιοῦ του δὲ βλέπανε στο μέρος του λόφου που εἶταν οἱ Γάλλοι, και τᾶχαν ἀνοιχτά.

Εἶδε τώρα τὰ κατὰκλειστα του ἀντικρινοῦ χαμηλοῦ σπιτιοῦ νᾶνοιγουν πάλι, και μαζί και ή πορτούλα ή φτιαγμένη μεσ' στη μεγάλη πόρτα, και να φαίνεται ή μεγάλη κόρη του γείτονα ή Πούλια.

Τὴν ἴδια ὄρα, ὁ δρόμος γέμισε ἀπό διαβάτες, γυναίκες, κορίτσια ἄντρες, γέρους παιδιά, που θᾶταν κάπου τρουπωμένοι και ξεφυτρώσανε με το σᾶψιμο των ὄπων, να πάνε στα σπίτια τους.

Και ὄλοι με βᾶδισμα γοργό, σκυμμένοι, ή με γυρμένο το κορμι τους πρὸς τὰ ἔμπρὸς, παραπατώντας, περνούσανε, με μιὰ κιτρινάδα στο πρόσωπο...

Και ή Πούλια ἀντικρῶ, που τους ἔβλεπε, γελοῦσε δυνατά, ἔσκυβε ξεκαρδισμένη ἀπ' τὰ γέλια.

Αὐτοὶ τὴν κοιτάζανε χωρὶς να μιλοῦνε, χωρὶς να θυμώνουν και γύριζαν και πρόσεχαν πάνω, πάνω στον ἀπότομο λόφο.

Σαυτὴν τὴν ὄρα ἀκούστηκε και μιὰ φωνή γυναικεία να φωνάζει:

— Γεωργία!...

Εἶταν ή μάνα τῆς μικρούτσικης κόρης, τῆς κονκλίστικης, και τὴ ζητοῦσε.

— Ὅχι ἀπ' τὴν πόρτα, ἀπ' το παράθυρο, εἶπε ή μάνα του "Αγης.

Ἡ Κατίνα πῆρε τὴ Γεωργία στα χέρια ὄπως θᾶπαιρνε μιὰ μεγάλη κούκλα, πουχε κάνει τῆς Σαπφούλας, και τὴν ἔδωσε ἀπ' το παράθυρο στα χέρια τῆς μάνας της.

— Τί κακό εἶνε αὐτό!...

— Μεγάλο κακό!...

— Ναί, ναί! Αὐτός να μᾶς βοηθήσει!...

Πάλι σε λίγο ἄναψε το τουφέκι, πάλι οἱ κρότοι γέμισαν τον ἄερα και ή βουή ὑψώθηκε.

— Μὰ δὲ θὰ πάψουνε, δὲ θὰ πάψουνε! ἔλεγε ἡ μητέρα του.

— Τώρα εἶνε πιὸ δυνατὴ! εἶπε ὁ πατέρας του.

Εἶταν ὠχρὸς καὶ ζητοῦσε νὰ στρίψει τσιγάρο, ἀλλὰ τὰ δάχτυλά του τρέμανε καὶ δὲν τὸ κατώρθωνε.

Ὁ Ἄγης τοῦ τὸ πῆρε καὶ τοῦ τῶστρηψε. Ἐκανε ἔπειτα κ' ἕνα γιὰ τὸν ἑαυτό του.

— Μὰ δὲ θὰ φάμε; ρώτησε ἡ ἀδελφή του, καθὼς αὐτὸς ἀνάθε τὸ τσιγάρο του.

Εἶσαν ἀτάραχη, ἢ φαινόταν, ἀλλὰ καὶ ἡ μικρότερη ἢ Σαπφούλα, πού τόσο φοβόταν τὰ φαντάσματα, ἔμεινε πιὸ θαρραλέα ἀπ' τὴν ἀδελφή της τὴ Φανή, πού δὲ φοβότανε φαντάσματα καὶ βρουκολάκους, ἀλλὰ στοὺς κρότους τῆς μάχης, τᾶχε χάσει.

— Φαί, λὲς καὶ σύ! τῆς ἔκανε ἡ μάνα της ἀπ' τὴ γωνιά ποῦχε στριμωχτεῖ ἀπ' τὸ φόβο τῆς σφαιράς.

— Τί ἔτσι θὰ μείνουμε; εἶπε καὶ ὁ Ἄγης, κι ἄκουσε καὶ προσέξε στὸν κρότο τοῦ κοσκινίσματος, καθὼς ἔλεγε τὸν κρότο τῶν μυδραλιοβόλων.

— Σὰν ὁ Χάρος νὰ κοσκινίζει καὶ νὰ ξεδιαλέγει ποιόνα θὰφήσει καὶ ποιόνα θὰ πάρει! εἶπε μὲ τὸ νοῦ του.

Ἡ ἀδελφή του εἶχε σῆκωθεῖ καὶ πῆγε στὸ μαγεριό. Ὁ πατέρας του σιωπηλὸς, κάπνιζε, καὶ ἡ μάνα του ἔλεγε ἔχοντας τὶς δυὸ μικρὲς κόρες της, κοντὰ της:

— Τεῖνε αὐτὸ πού μᾶς βρῆκε, τεῖνε αὐτό! Ἀκοῦς πόλεμος μέσ' στὴν Ἀθήνα! Δὲν πῆγαιναν πιὸ πέρα νὰ φαγωθοῦν, ἀφοῦ τὸ θέλανε, καὶ ὄχι νὰ πάρουνε κόσμο ἀθῶο στὸ λαιμό τους!...

Ἡ φωνὴ τῆς ἀδελφῆς του ἀπὸ μέσα, ἀκούστηκε νὰ λέει:

— Δὲν εἶνε ἔτοιμα!...

— Στὸ δίσολο νὰ πάνε κι αὐτά! εἶπε ἡ μάνα του.

— Μὴ βλαστημᾶς τὸ φαί, γυναίκα! τὴ μάλωσε ὁ ἄντρας της.

Ὁ Ἄγης παρατήρησε καὶ τοῦρθε νὰ χαμογελάσει, ὅτι ὁ πατέρας του, πού ἄλλοτε γιὰ τὸ τίποτα ὅλα τὰ βλαστημοῦσε, δὲν ἤθελε τώρα νὰκούσει βλαστημιὰ. Πρὶν μάλιστα, πού αὐτὸς ὁ Ἄγης, θυμωμένος ἀπ' τὴν κατάσταση, βλαστήμησε, ὁ πατέρας του ταράχτηκε καὶ τὸν

μάλωσε σὰ νᾶτανε φανατικὸς χριστιανὸς βυθισμένος στὴν προσευχὴ καὶ στὴ μετάνοια.

Ἡ ἀδελφή του μῆκε μέσα:

— Δὲν εἶνε ἔτοιμα, εἶπε, μὲ μιὰ κίνηση τοῦ χειριοῦ. Κι αὐτὰ φαίνεται φοβηθήκανε καὶ δὲν ἔτοιμαστήκανε! Βλέπετε ἔγινε καὶ στιχάκι!...

Εἶχε καὶ ὄρεξη νᾶσιειευτεῖ. Ἡ μάνα της τὴν κοίταζε ἔτοιμη κάτι νὰ πει, ἀλλὰ κρατήθηκε. Καὶ ὁ πατέρας της τῆς ἔρριξε μιὰ ματιὰ ὄχι καλὴ, ἀπ' τὸ ὠχρό, φοβισμένο πρόσωπό του.

Αὐτὴ χωρὶς νὰ τοὺς προσέξει, πῆγε καὶ κάθισε κοντὰ στὸ παράθυρο, κέσυρε ἀπὸ κάπου κεῖ μιὰ καπελιέρα. Τὴν ἄνοιξε κέβγαλε ἕνα καπέλο μισοτελειωμένο.

— Μὰ γιατί κάθισες ἐκεῖ; τὴ ρώτησε ὁ πατέρας της.

— Μὰ ποῦθελες νὰ καθίσω; οἱ σφαιρὲς ἔρχονται ἀπ' ἐκεῖ!... Κέπειτα, οὐ!... τοῦ ἀπάντησε κέκανε μὲ τὸ χέρι της μιὰ κίνηση, ποῦλεγε πὼς τὴν εἶχαν παραφορτωθεῖ κι αὐτές.

— Αὐτὴ εἶνε σὰν καὶ μένα καὶ περισσότερο ἴσως, σκέφτηκε ὁ Ἄγης. Πῆρε ἀπ' τὴν ψυχὴ κάποιου ἀπ' ἐκεῖνους τῆς οικογένειας τῆς μάνας μου πού πρὶν λίγο ἀπ' τὴν ἐπανάσταση, κατέβηκαν ἀπ' τᾶγρια καὶ ἀπάτητα βουνα τοὺς στοὺς κάμπους ζητῶντας τύχη, ἢ φεύγοντας τὴν ἐκδίκηση. Νὰ πὼς δὲν χάνεται τὸ αἷμα ὅσο καὶ νάνακατευτεῖ! Δὲν εἶνε σὰν τοὺς δυὸ αὐτοὺς τοὺς τρεμουλιάριδες!...

— Καὶ τώρα τί θὰ φάμε; ρώτησε ἅμα τελείωσε τὸ συλλογισμό του.

— Οὐ καὶ σεῖς μὲ τὸ φαί! ἔκανε ἡ μάνα του.

— Θὰ πάω γώ, νὰ ψήσω ἕναν καφέ.

— Ἄ, ὠραῖα, Ἄγης, εἶπε ὁ πατέρας του, καλὰ θὰ κάνεις.

Πῆγε στὸ μαγεριό. Οἱ πυροβολισμοί, ὁ θόρυβος τῆς μάχης, ξακολουθοῦσαν, καὶ μαζὶ στὴ μέση ὁ κρότος τῶν μυδραλιοβόλων.

Ἔβγαλε τὸ φαί κέβαλε γιὰ καφέ.

Ἀκουσε τοὺς πυροβολισμοὺς, τὸ σκάσιμο ποῦκαναν, καὶ τοῦρθε εὐθυμία.

— Καλὸ κι αὐτό, εἶπε. Ἀφοῦ δὲν πῆγαμε νὰ βροῦμε τὸν πόλεμο, μᾶς ἤρθε αὐτὸς καὶ μᾶς βρῆκε.

Κάποτε οἱ πυροβολισμοὶ παύανε λίγο, ἢ ἔπεφτε ἡ δύναμή τους, καὶ τότε ξεφύτρωναν ἄνθρωποι καὶ τρέχανε στοὺς δρόμους. Μαζὶ φαινότανε στὴν πόρτα καὶ ἡ Πούλια καὶ ξεκαρδιζόταν ἀπ' τὰ γέλια, βλέποντάς τους νὰ πηγαίνουν βιαστικοί, τρομαγμένοι. Μάλιστα ἕναν ψηλὸ ἀγριάνθρωπο, ποὺ σὲ μιὰ διακοπὴ πέρασε πίσω ἀπὸ σωρὸ γυναικες, ἄντρες, παιδιά, μὲ μιὰ μαντύα παλιά, μακρὰ, κίτρινος πολὺ καὶ μὲ τὰ δόντια του μεγάλα, ἀραιὰ, νὰ φαίνονται ἀπ' τὸ στόμα του ποὺ ἀνοίγkλεινε. Εἶτανε σὰ νεκρὸς ποὺ ζωντάνεψε καὶ ξέφυγε τὴν ὥρα ποὺ τὸν πηγαίνανε νὰ τὸν θάψουνε.

Κέτρεχε γιὰ νὰ περάσει τὸ μέρος τὸ ἀνοιχτό, τὸ ἐπικίνδυνο διάστημα, ποὺ εἶταν ἀπ' τὸ σπῆτι τοῦ Ἄγῃ τὸ μοναχό, ἴσαμε τᾶλλα σπῆτια ποὺ πιά θὰ τοῦχανε κάποια ἀσφάλεια, καθὼς βρισκόνταν ἴθνα κοντὰ στὸ ἄλλο, στὴ γραμμὴ. Κέτρεχε κοιτάζοντας πρὸς τὸ λόφο καὶ ἀνοίγοντας τὸ στόμα του.

Καὶ ἡ Πούλια στὴν πόρτα, ἢ μισὴ μέσα καὶ ἢ μισὴ ἔξω, ξεκαρδιζόταν ἀπ' τὰ γέλια, ἔσκυθε, κουλουργιαζόταν ἀπ' αὐτὰ κοιτάζοντάς τους.

Ὁ Ἄγῃ βγῆκε στὴν ἀλὴ κ' εἶδε τοὺς Γάλλους.

Ὅλοι στὴ γραμμὴ χάμω ξαπλωμένοι, καὶ στὸ μνημεῖο τοῦ Φιλοπάππου, οἱ αἰχμάλωτοι ἀκίνητοι, μὲ τὸ χακὶ τους ροῦχο νὰ τοὺς κάνει ὁμοίους μὲ τὴ γῆ, ποὺ μόλις τότε πρασίνιζε.

Ἄλλὰ πάλι ἀναψε μὲ μιᾶς δυνατὰ, πολὺ δυνατὰ, τὸ τουφέκι.

Ἡ ἀδελφὴ του, ποῦχε ἔρθει καὶ κοιτάζε κι αὐτὴ, τὸν τράθηξε ὀρμητικὰ καὶ τοῦσχισε τὸ σακκάκι. Σφαῖρες κελάιδισαν ἀπὸ πάνω.

Μπήκε μέσα μουρμουρίζοντας.

— Βγάλτο νὰ στὸ ράψω, τοῦ εἶπε ἡ ἀδελφὴ του.

Τόβγαλε καὶ τῆς τῶδωσε.

Τὰ παράθυρα καὶ ἡ πορτούλα, τάντικρυνά, πάλι κλειστά. Ἄπ' τὸ δρόμο τοῦ τράμ, σοῦστες τρέχανε γρήγορα, ὅσο μπορούσαν, καὶ οἱ σουστιέριδες μὲ μανία χτυποῦσαν τᾶλογα.

Τράμ δὲν περνοῦσε, εἶχε σταματήσει, καὶ πολλοὶ ἄν-

θρώποι τρεχάτοι φαινότουσαν νὰ περνοῦν ἀπ' τὰ σίδερα...

Ὁ Ἄγῃ ἄνοιξε τὴν πόρτα τῆς τραπεζαρίας μ' ὅλες τὶς φωνὲς τῆς μάνας του καὶ τοῦ πατέρα του, γιὰ νὰκούσει καλύτερα.

Ἡ μάχη εἶτανε στὸν ἀνθὸ τῆς. Καὶ οἱ κρότοι δὲν εἶτανε μόνο ἀπ' ἐκεῖ, ἀλλ' ἀπὸ παντοῦ σὰν ὄλο τὸ χάος νᾶχε γεμίσει ἀπὸ κρότους, ἢ αὐτὸ νὰ τοὺς ξερνοῦσε. Μαζὶ ἀκουγόταν καὶ ἡ βουή, οἱ φωνὲς τῶν γυναικῶν, τῶν παιδιῶν σὰ θόρυβος μακρινῆς θάλασσας ταραγμένης.

Τώρα κεῖ σκέφτηκε καλύτερα γιὰ τὴ μάχη, κάτι τοῦχε ἔρθει ἀπ' ὦρα στὸ νοῦ, μὲ τὶ ἔμοιαζε αὐτὸς ὁ πόλεμος ἢ ὄλοι οἱ πόλεμοι.

Τοῦ φάνηκε νᾶχε ὁμοιότητα, μεγάλη ὁμοιότητα, μὲ τοὺς πετροπολέμους ποὺ ἔκανε μικρὸς. Δὲν ὑπῆρχε πολὺ διαφορὰ. Οἱ φίλοι του καὶ οἱ ἐχθροὶ του τότε, ἔρριχναν ὁ ἕνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου μὲ σφεντόνες, πέτρες, καὶ εἶταν ὄλοι ὄρθιοι, ἐνῶ αὐτοὶ τώρα, Γάλλοι κ' Ἕλληνες, κρατώντας ἕνα ξύλο μὲ σωλήνα, ρίχνανε ξαπλωμένοι σφαῖρες...

Καὶ μαζὶ τοῦ φάνηκε, καὶ σὰ νὰ τὸ πίστεψε, πὼς εἶταν ἀδύνατο μέσα στὸ ἕνα μέρος καὶ στᾶλλο τῶν ξαπλωμένων ἀνθρώπων καὶ ἀκόμα καὶ σὲ κείνους ποὺ στέκονται μακρὰ κόνοντας τὸν ἀρχηγό, νὰ ὑπῆρχε κάποιος μὲ σοβαρὴ μορφὴ, φρόνιμος ἄνθρωπος. Ἄλλ' ὄλοι θᾶχανε παιδικὲς μορφές, ὄλοι παιδιά θᾶτανε παίζοντας ἕνα παιχίδι γελοῖο καὶ κακό.

(Ἡ συνέχεια στὸ ἐπόμενο)

ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΘΕΟ ΓΙΑ ΕΝΑΝ

ΜΙΚΡΟ ΚΑΜΠΟΥΡΗ

Δὲ φάνηκεν, ἀλήθεια, (καὶ νυχτώνει...),
— σὰν κάθε βράδυ, τέτοιαν ὥρα, σὶτὸ μπαλκόνι
δὲ φάνηκε ὁ ἀντικρινὸς μικρὸς
ποῦναι καμπούρης καὶ καχεκτικός.

Εἶν' τὰ παράθυρά του, ὡς τόσο, φωτισμένα,
— καὶ πίσω ἀπὸ τὰ τζάμια τὰ κλεισμένα
περοῦν ἀνήσυχες σκιές, μισοσβυσμένες,
— ἄχ, κάμε, Θεέ μου νὰ μὴν εἶναι δακρυσμένες...

Εἶν' τόσο ἤρεμος, Θεέ μου, τόσο ἀπλὸς
κι εἶν' ἡ ψυχὴ του τόσο πονεμένη
σὰν βγαίνει σὶτὸ μπαλκόνι μοναχὸς
μόλις ἡ νύχτι ἐρθεῖ, σκοτεινιασμένη...

Τὸ μεσημέρι μένει ὥρα πολλή
πίσω ἀπ' τὴς γρίλλιες τῶν κλειστῶν παραθυριῶν.
Καὶ μὲ τὴ προσοχὴ παρατηρεῖ,
σὶτὸ δρόμο, τὰ παιχνίδια τῶν παιδιῶν...

(Αὐτὸς δὲν παίζει κι οὔτε πὸν τολμᾷ
νὰ κατεβῆ, νὰ τρέξῃ, σὶτὸ στενό.
Κάποτε ποῦντεξε κι αὐτός, τᾶλλα παιδιά
φύγαν, καὶ τὸν ἀφίσαν μοναχό...

Κι ὅταν ἡ μάγνη του τοῦ λέει: «Γιατὶ καὶ σὺ
δὲν πᾶς νὰ παίξῃς ὅπως τᾶλλα τὰ παιδιά;»
«Βαρυνέμαι» ἀπαντᾷ αὐτὸς σιγά.
καὶ τὸν περοῦνε γιὰ ἰδιότροπο πολύ.)

Ἐστερα, μελετᾷ τὸ μάθημά του,
δίχως βοήθεια, μόνος, δυνατά...
— Κι εἶν' ἡ φωνὴ του σὰν προμήνυμα θανάτου
ὡς ἀτηχεῖ, βραχνή, σὶτὴ σκοτεινιά. —

Μόλις βραδύσει, βγαίνει σὶτὸ μπαλκόνι.
Οὔτε διακρίνεται σὶτὸ σκότος τὸ πυκνό.
Μιά ὀκαρίνα εἶν' ἡ συντροφιά του ἡ μόνη,
κι ὅλο σφουράει τὸν ἴδιον σκοπό...

Ἀπόψε ὅμως δὲ φάνηκε. Καὶ τρέμουν
οἱ σκιές σὶτὸ δωμάτιό του τὸ κλειστό...
ἜΩ, πῶς φοβάμαι, πῶς φοβάμαι Θεέ μου
μὴν τοῦ συνέβῃ τίποτα κακό...

Εἶν' ἡ ψυχὴ του πάντοτε θλιμένη...
Εἶναι καμπούρης καὶ καχεκτικός...
Κάμε τουλάχιστον, Θεέ μου, ἡ πονεμένη
ψυχὴ του νὰναι ἤρεμη διαρκῶς...

Κι ἂν εἶναι νὰ πεθάνῃ, ἄς μὴ τὸ ξέρῃ...
Σὲ μὰ γλυκεῖα ὀπτασία ἄς βλέπῃ πῶς
σὶτὴ γειτονιά του κάποιο μεσημέρι,
μὲ τᾶλλα τὰ παιδιά παίζει κι αὐτός...

FRAGMENTUM

ΑΠΟ ΤΗ "ΘΥΣΙΑ"

ΕΛΕΓΕΙΟ ΣΕ ΠΑΡΑΣΤΡΑΤΗΜΕΝΟ

Μὲ τ' ἀηδονιοῦ τ' ἀρχαύλισμα, τὸ γλύκασμα τ' ἀποσπερνὸ
 σ' ἄγγιξε, μπρούτζινη ψυχὴ,
 πὸν ἀγαλματοῦθηκες Ὁρμή, στὸ φῶς, τὸ μεσημέρι --
 Κι ἀντήχησες θρηνητικά, καὶ λύγιες σὲ προσεσυχὴ
 ἀσκητικὴ τὸ πρὸς τὸ φῶς ἀνάταμά σου, τὸ τραχύ
 κι ἐκατσαρώθη ἀπάνω σου μιὰ ἀχιτίδα ἀπόνα ἀστέρι
 θαμπὸ καὶ μακρυνό -- --

Ἴσκιος λιῆς στήν πίστη σου τὸ γλύκασμα τ' ἀποσπερνό..
 Κι ὅπως σουφρωτὰ γιὰ κλᾶμμα χεῖλια, ἀνθάκια δειλινά,
 — πούκλεισαν μὲ τὰ σκοτάδια, — συντορίσαν τὴ μιλιὰ τους
 μὲ τ' ἀηδόνι κι ἱστορήσαν σιγανὰ
 τὰ θαμπά, τ' ἀχνά, τὰ σκοτεινά,
 τοὺς καῦμούς, τοὺς λυγμούς καὶ τοὺς θανάτους
 κάποιων λουλουδιῶν στοὺς βάτους,
 πὸν τὸ φῶς ποτὲ δὲ φτάνει -- --

Κι ὦ ψυχὴ, Σὺ, πὸν ὄνειρεῦτεῖς συντριβάνι
 νὰ ραντίσεις τὸν μεσημεριῆτικο οὐρανὸ
 πρὶ νὰ πᾶς ψηλὰ λυγίστηκες
 καὶ χιλιόσταλη, χιλιόδακρη σκορπίστηκες
 νὰ δροσίσεις ὄχι ἀχνό, θαμπὸ καὶ ταπεινό.

ΓΑΛΗΝΗ

— Πέφτει ἡ Νυχτιά...
 — Πόσο βαρειά τ' ἀπόφεγγου ἡ γαλήνη -- --
 Τὰ ὕστατα μῦρα μοναχὰ στὰ σκότη ἀνατριχιάζουν
 τόσο ἀπαλά, ὅσο νὰ μὴ κλαῖν τὴ δρόσο τους οἱ κρῖνοι -- --

— Νεραΐδες φαίνουν στὰ κλαριά στοὺς ἴσκιους καὶ ξομπλιάζουν
 μ' ἄστρινες πουλιές, τὸ πυκνὸ πέπλο, πὸν ἡ Νύχτα ἀπλώνει -- --
 — Τὰ ὕστατα μῦρα μοναχὰ στὰ σκότη ἀναστενάζουν

τόσο μουγγά, πὸν δὲν ἤχεῖ κι ἡ πένθιμη ἀνεμῶνη
 σὲ σιγαλὸ καμπάνισμα τὸ στεναγμὸ πὸν σβύνει -- --
 — Σ' ἔκσταση, ἡ Νύχτα, αἰσθάνεται μέσ' στὴ σιγὴ ἕνα ἀηδόνι

στὴ σμαραγδένια αἰῶρα του νὰ πίνει ἀπ' τὴ γαλήνη,
 προσμένοντας ὅσο νὰ βγεῖ τ' ὀλόγιμο φεγγάρι,
 φόντο ἀσημί, στὸ θλιβερὸ τραγοῦδι του νὰ γίνει.

ΚΩΣΤΗΣ ΒΕΛΜΥΡΑΣ

"ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΣΤΙΧΟΙ"

Les parfums, les couleurs et
 les sons se répondent.

CHARLES BAUDELAIRE

ΕΣΠΕΡΙΝΗ ΑΠΟΘΕΩΣΗ

Χρώματα, μυρωδιές καὶ ἤχοι
 παράξενα ἔχουν ξυπνήσει
 τίς κουρασμένες μου αἰσθήσεις.

Χρώματα, μυρωδιές καὶ ἤχοι
 γύρω μου ἔχουν ἀναστήσει
 ἀγαπημένες ἀγαμνήσεις
 καὶ μέσα μου ἔχουν σμιρτήσει
 ἐκλεπτυσμένες συγκινήσεις.

Χρώματα, μυρωδιές καὶ ἤχοι
 σκλάβο μὲ φέρανε μιὰ δύση
 σ' ἐξωτικὸ ἔρημονήσι...

Χρώματα, μυρωδιές καὶ ἤχοι
 ἔχουν ἀπόψε ὅλα σμίξει
 ἁρμονικὰ μέσα στὴ φύση
 κ' ἔχουν παράξενα ξυπνήσει
 τίς κουρασμένες μου αἰσθήσεις.

Ἄγάπη μου, στὸ ὄρημονήσι
 πῶς θᾶθελα νάχαμε ζήσει
 ἔντονα μὲς στήν ἄγρια φύση
 ἐτούτη τὴν ὠραία δύση...

Καὶ ἡ ζωὴ μας νὰ ξεφτύσει,
 τὴν ὕστατη πνοὴ ν' ἀφήσει,
 καὶ σὲ σπασμωδικὲς κινήσεις
 ἔρωτος κ' ἡδονῆς νὰ σβύσει.

Τίς κουρασμένες μου αἰσθήσεις
 ἀπόψε μ' ἔχουνε μεθύσει
 χρώματα, μυρωδιές καὶ ἤχοι.

ΤΑΣΟΣ ΧΛΩΡΗΣ

ΧΑΡΑΜΑΤΑ

... Μὰ όταν ἀρχίσαν νὰ ὑποφώσκουν τὰ χαράματα
καὶ νὰ ἐξαλείφονται οἱ ἀσθενεῖς σκιᾶς
τῶν δένδρων, τῶν σπιτιῶν τῶν μακρινῶν καὶ τῶν

[κορμιῶν μας,

ποὺ ρίχνονταν μὲ τῆς σελήνης τὸ γαλάζιο φῶς,
τὴν τελευταία ποιητικώτατη νυχτιὰ —
τότε ἄρχισε κι ὁ σπαραγμὸς ὁ ἐνδόμυχος,
ἀπόρροια τῶν γλυκῶν μου ἀγαμνήσεων
γιὰ τὴ νυχτιὰ τὴν ἀνεπίστρεπτη ποὺ ὑποχωροῦσε.

... Κι ἂν εἶχε καὶ λυγμοὺς σπασμωδικοὺς ἀνάμεσα
σὸ ἡδονικώτερο τῆς φαντασίας μου παραλήρημα,
πῶς νοσταλγῶ καὶ τοὺς λυγμοὺς ἐκείνους τώρα
ποὺ νοιώθω ποὺ σὲ λίγο ὁ ἥλιος θὰ φανεῖ
νὰ χύσει θερμὴ χλιαρὴ καὶ φῶς πεζό.

Γ. Α. ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ

ΥΠΑΡΧΕΙ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ;

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Τὰ τελευταῖα αὐτὰ ἔτη ἤρχισε νὰ γίνεται εἰς τὴν Ἑλλάδα εὐρυτάτη χρῆσις τοῦ ὄρου «λαϊκὴ τέχνη». Ὁ καινοφανὴς αὐτὸς ὄρος φαίνεται θέλων νὰ χαρακτηρίσει τὰ τεχνουργήματα τὰ ὁποῖα δὲν βγαίνουν οὔτε ἀπὸ τὰ χεῖρια καλλιτέχνου, οὔτε ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς μηχανῆς. Ἐπίσης ὁ ὄρος αὐτὸς θέλει νὰ χαρακτηρίσει τὰ τεχνουργήματα τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀπλὴν, ἀφελῆ, ἀρχαϊκὴν ἢ χωρικὴν τεχνοτροπίαν. Κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν τὰ χωρικὰ κεντήματα καὶ ὑφαντουργήματα, τὰ ξυλόγλυπτα μὲ τὴν παλαιὰν τεχνοτροπίαν, τὰ προϊόντα χαλκουργικῆς, σιδηρουργικῆς καὶ ὀρειχαλκουργικῆς τὰ μὴ ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὰ νεώτερα σχέδια, τὰ προϊόντα τῶν Ἑλλήνων ἀσημουργῶν, τὰ ἀγιογραφήματα τῶν ἀγιογράφων ποὺ δὲν ἐσπούδασαν εἰς τὸ πολυτεχνεῖον καὶ ποὺ φυλάσσουν τὴν βυζαντινὴν παράδοσιν τῆς ζωγραφικῆς, τὰ κεραμουργήματα τῶν ἐγχωρίων ἐργαστηρίων, χαρακτηρίζονται ὡς ἀποτελοῦντα λαϊκὴν τέχνην. Ὅλοι ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ αὐτὰ λέγονται ἐπομένως λαϊκοὶ τεχνῖται.

Εἶναι ὁμῶς ὁ ὄρος «λαϊκὴ τέχνη» ὀρθός; ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι κάλλιστα ἐδόθη καὶ δι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ἐπεβλήθη καὶ ἐπεκράτησε. Ἡ προσεκτικὴ ὁμῶς ἔρευνα τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον παρήχθη καὶ παράγεται γενικῶς ἡ τέχνη καὶ τὸ τεχνουργήμα θὰ μᾶς ἔκανε νὰ ἀποβάλωμεν τὸν ὄρον αὐτὸν ὡς ἀντεπιστημονικὸν καὶ κακῶς τεθέντα.

Κατ' ἀρχὴν νομίζω ὅτι ἡ λαϊκὴ τέχνη δὲν δύναται νὰ ἔχει τὴν εὐρύτητα καὶ ἔκτασιν ἣ ὁποῖα συνήθως τῆς δίδεται, ἐκτὸς ἂν δεχθῶμεν ὅτι πᾶν τεχνουργήμα ἀνήκει

εἰς τὴν λαϊκὴν τέχνην ὡς προερχόμενον γενικῶς ἀπὸ τὸν λαόν. Ἄλλὰ αὐτὸ κανεὶς βέβαια δὲν δύναται νὰ τὸ ὑποστηρίξει σοβαρά. Ὁ λαὸς ὁ μὴ ἐξ ἐπαγγέλματος ἀσχολούμενος μὲ κάτι τι, δημιουργεῖ βέβαια ἔργα τέχνης, καὶ αὐτὰ θὰ ἔπρεπε νὰ συμπερισληφθοῦν εἰς τὸν ὄρον «λαϊκὴ τέχνη», ἀλλὰ τὰ ἔργα αὐτὰ εἶναι ἐλάχιστα ἔναντι τοῦ ἀπεριόριστου ἀριθμοῦ τεχνουργημάτων καὶ προϊόντων τέχνης τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζονται λαϊκά. Ὁ λαὸς ἐπὶ παραδείγματι δὲν ἀσχολεῖται ἐρασιτεχνικῶς οὔτε μὲ τὴν χαλκουργικὴν, οὔτε μὲ τὴν ἀργυρουργίαν, οὔτε μὲ τὴν σιδηρουργικὴν, οὔτε μὲ τὴν ὀρειχαλκουργικὴν, οὔτε γενικῶς μὲ κανένα μέταλλο. Τὰ τεχνουργήματα ἐπομένως τὰ ὁποῖα ἔχουν ὕλην τὸ μέταλλον δὲν εἶναι προϊόντα γενικῶς τοῦ ἀνωτέρου λαοῦ, ἀλλὰ τῶν ἐιδικῶν τεχνιτῶν, σιδηρουργῶν, χαλκουργῶν, ὀρειχαλκουργῶν, σμαλτουργῶν, ἀργυρουργῶν καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Εἶναι ἔργα τεχνιτῶν οἱ ὁποῖοι ἔχουν διδάχτῃ τὸ ἐπάγγελμα ἀπὸ τὸν ἀρχιμάστορῃ των καὶ εἰς τοὺς ὁποίους τὸ ἐπάγγελμα πηγαίνει συνήθως ἀπὸ τὸν πατέρα στὸ παιδί ἀπὸ ἀμνημονεύτων ἐτῶν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα σιδηρουργοὶ ἐπαγγελματῆται εἶναι κυρίως οἱ Γύφτοι· ἀργυρουργοὶ οἱ Στεμνισιῶται, Καλαρρυτινοί, Νεβερσιῶται, Παδιῶται, Μοναστηριῶται· χαλκουργοὶ οἱ κάτοικοι τῆς Τσαμουριάς, οἱ Καρπενησιῶται, οἱ Γυρτύνιοι, οἱ Πόντιοι· ὀρειχαλκουργοὶ οἱ Τσαοραπλιανῶται, οἱ Σαμαριναῖοι καὶ ἄλλοι· κουδοννάδες οἱ Ἀμφισσεῖς, Σαμαριναῖοι, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Τὰ προϊόντα τὰ ὁποῖα βγαίνουν ἀπὸ τὰ χεῖρα τῶν τεχνιτῶν αὐτῶν : κοσμήματα καὶ στολίσματα καὶ δοχεῖα ἀπὸ ἀσήμι, ἐργαλεῖα σιδηρᾶ, δοχεῖα χάλκινα καὶ ὀρειχάλκινα, καντάρια, ρύκτρα, καμπάνες, κουδούνια σιδηρᾶ καὶ ὀρειχάλκινα, μαχαίρια, καὶ τόσα ἄλλα εἶδη, χαρακτηρίζονται κάκιστα ὡς προϊόντα λαϊκῆς τέχνης. Τὰ προϊόντα αὐτὰ εἶναι προϊόντα ἐιδικῶν τεχνιτῶν, ἀκολουθούντων παραδόσεις καὶ συστήματα καὶ μεθόδους δοκιμασμένας καὶ παλαιάς, ἀλλὰ καὶ νέας καὶ ἐξελισσομένας, χρησιμοποιούντων ἀκόμη καὶ τὰ νέα μηχανήματα καὶ τὰς νέας μηχανικὰς ἐγκαταστάσεις εἰς τὰς ἐργασίας των. Ἀρκεῖ τάχα ἡ ἀφέλεια τοῦ σχεδίου, ἢ τὸ ὅτι τὸ τεχνουργήμα εἶναι τῆς ἰδίας μορφῆς σήμερα μὲ τὴν πρὸ τριάντα ἢ πενήντα ἐτῶν μορφῆν του διὰ νὰ

χαρακτηρισθῆ καὶ ἡ τέχνη λαϊκὴ καὶ τὸ προϊόν της λαϊκόν.

Ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὰ ξυλόγλυπτα. Καὶ ἐδῶ ἡ ἰδία εἰκὼν. Ξυλόγλυπτα λαϊκῆς τέχνης θεωροῦνται τὰ τέμπλα καὶ οἱ ἄμβωνες τῶν ἐκκλησιῶν μὲ τὰ τυπικὰ βυζαντινὰ σχέδια, αἱ παλαιαὶ σκαλισμέναι κασσέλαι, τὰ σκυριανὰ σκαμνιά μὲ τὰ ἰδιότυπα σκαλισμάτα των, τὰ παλαιὰ σκαλισμένα ταβάνια καὶ φατνώματα τῶν σπιτιῶν. Ποιοὶ ὅμως ἔκαναν τὰ εἶδη αὐτά; Ὁ λαὸς ἐρασιτεχνικῶς ἐργαζόμενος ἢ ἐιδικοὶ τεχνῖται ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ἀσχολούμενοι; Εἰς τὸ Τούρνοβο τῆς Κονίτης ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι ἦσαν ταλιαδόροι, ἐσκόλιζαν δηλαδὴ τέμπλα ἐκκλησιῶν καὶ αὐτὴν τὴν τέχνην ἐξήσχασαν εἰς ὅλην τὴν Βαλκανικὴν. Οἱ Μετσοβῖται καὶ αὐτοὶ ἦσαν σκαλισταὶ τεμπλων, σκαλισταὶ ταβανίων καὶ κασσελῶν. Εἰς τὴν Σκόρον ὑπάρχουν ἐιδικοὶ τεχνῖται κατασκευάζοντες σκαλισμένα σκαμνιά καὶ τὰ προϊόντα αὐτῶν εἶναι γνώστα. Ξυλουργήματα λαϊκῆς τέχνης ἐλάχιστα νομίζω ὅτι ὑπάρχουν. Ὡς τοιαῦτα πρέπει νὰ θεωρηθοῦν οἱ γκλίτσες καὶ οἱ ρόκες, καὶ τὰ κουτάλια ποὺ κάνουν οἱ τσοπάνηδες διὰ ἰδικῆν των χρῆσιν καὶ ὄχι διὰ νὰ τὰ πωλήσουν. Τουναντίον τὰ ξυλουργήματα — μαστούνια, σπιροθῆκες, ταμπακέρες, κουτάλια, κλπ — τῶν φυλακισμένων τῆς Κερκύρας οἱ ὁποῖοι πωλοῦν τὰ εἶδη αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ θεωρηθοῦν προϊόντα λαϊκῆς τέχνης, ὅπως καὶ τὰ ξυλόγλυπτα — εἰκόνες, σταυροί, κουτάλια, σφραγίδες, ἐύστρες — τῶν καλογήρων τοῦ Ἁγίου Ὁρους οἱ ὁποῖοι ἀποζοῦν ἀπὸ τὴν τέχνην αὐτὴν, καὶ μετέρχονται τὴν ξυλογλυπτικὴν ὡς κύριον ἐπάγγελμα. Οἱ λεγόμενοι Κελῖται καλόγηροι τοῦ Ἁγίου Ὁρους οἱ ὁποῖοι κάνουν τὰς ὑπερόχου λεπτότητος σκαλιστὰς εἰκόνας, εἶναι τεχνῖται ἐξ ἐπαγγέλματος μεταδίδοντες τὰ μυστικά τῆς τέχνης μόνον εἰς τοὺς μαθητάς των. Δὲν εἶναι ὀρθὸν ἐπομένως νὰ θεωρηθοῦν τὰ τεχνουργήματα των ὡς λαϊκῆς μορφῆς.

Ἄλλὰ τὸ ἴδιο θὰ εἶχαμε νὰ εἰποῦμε καὶ διὰ τὰ κεντήματα, καὶ τὰ χαλιά, καὶ τὸ ράψιμο τῶν ἐγχωρίων ρούχων καὶ τὸ φάσιμο ἀκόμη. Ὑπάρχουν κεντηταὶ καὶ μεταξουργοὶ ἐξ ἐπαγγέλματος, οἱ λεγόμενοι τε ρ ζ η δ ε ς, καὶ σα ρ μα κ ᾶ ζ η δ ε ς, καὶ κ α ζ ᾶ ζ η δ ε ς καὶ κ α π ο τ ᾶ δ ε ς καὶ κ α π ι τ σ α λ ᾶ δ ε ς εἰς τοὺς ὁποίους κυρίως ὀφείλον-

ται τὰ κεντήματα ἀπὸ μετάξι ἢ χρυσόνημα, καὶ ὄχι εἰς τὸν ἔρασιτέχνην λαόν. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὸ φάσιμο τῶν ἀνατολικῶν χαλιῶν καὶ τῶν ἐγγυωρίων κουβερτιῶν. Καὶ τὰ εἶδη αὐτὰ ἐπαγγελματικῶς καὶ ὄχι ἔρασιτεχνικῶς, κυρίως ἐξασκούνται. Λαϊκὴν τέχνην θὰ εἶχαμεν ἀπὸ τὰ εἶδη αὐτὰ νὰ χαρακτηρίσωμε μόνον ὅσα βγαίνουν ἀπὸ τὸν γυναικεῖον ἔρασιτεχνισμόν ἢ νοικοκυρισμόν τοῦ κεντήματος ἢ τοῦ φάσιματος, καὶ ὄχι καὶ ὅ,τι βγαίνει ἀπὸ τὰ χέρια τῶν εἰδικῶν τεχνιτῶν.

Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἄλλα τεχνουργήματα. Ἡ ἐνάσκησις τῆς τέχνης ἀπὸ εἰδικούς τεχνίτας πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὰ προϊόντα τῶν τῆν λαϊκῆν τῶν μορφῆν, τὰ πλεῖστα δὲ τεχνουργήματα τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζονται ὡς ἀποτελοῦντα λαϊκὴν τέχνην, ἀπὸ εἰδικούς τεχνίτας γίνονται.

Ὁ ὅρος «λαϊκὴ τέχνη» νομίζω ὅτι ἐτέθη ἀπὸ ἐσφαλμένην ἀρχήν. Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι τὸν ἐθέσπισαν, ἀσφαλῶς θὰ ἐθεώρησαν ὅτι ὁ λαὸς ἔρασιτεχνικῶς δημιουργεῖ ὅλα αὐτὰ τὰ τεχνουργήματα, ἐνῶ αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ εἰδικούς ἐπαγγελματίας ἀπὸ τοὺς ὁποίους βγαίνουν βαθμηδὸν καὶ τεχνικαὶ σχολαὶ καὶ ἐργαστήρια, καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους δημιουργεῖται τὸ κλασικὸν καλλιτέχνημα ἢ τὸ βιομηχάνημα.

Ἐν συμπεράσματι θὰ ἔλεγα ὅτι λαϊκὴ τέχνη εἶναι κάτι τὸ σχεδὸν ἀδύνατον καὶ ἀκατανόητον, ἀφοῦ καὶ οἱ ἔρασιτεχνικῶς ἀνήκοντες εἰς κάποια τέχνην τὴν διδάσκονται ἢ τὴν ἐμιμήθησαν ἀπὸ τὸν ἐπαγγελματίαν ὅτι εἶναι κάποια ἔννοια εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ δοθεῖ πολὺ περιορισμένη ἔκτασις.

Ἡ ἀντίκατάστασις τοῦ κακοῦ γενικοῦ ὄρου λαϊκὴ τέχνη, διὰ τῶν εἰδικῶν ὄρων — ἀναλόγως τοῦ τεχνουργήματος ἢ τοῦ τεχνίτου — χωρικὴ τέχνη, πλανοδία τέχνη, ἐγγυωρία, ἀπλοϊκὸ σχέδιο, ἀρχαϊκὴ τέχνη, γυναικεῖα οἰκοτεχνία, κ.λπ. μού φαίνεται ὅτι θὰ καθόριζεν ἀκριβῶς τὰ πράγματα.

Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

ΑΛΚΗ ΘΥΡΟΥ. «Στοχασμοὶ γιὰ τὸ Δημοτικὸ τραγοῦδι καὶ ἄλλοι στοχασμοί». Τυπογρ. Γ. Η. Καλλέργη, Ἀθήναι, 1928.

Μᾶς ἀρέσουν οἱ κριτικοὶ πὺν ἔχουν συνείδηση τοῦ τί θέλουν, πὺν εἶναι προετοιμασμένοι νὰ μιλήσουν σύμφωνα μὲ τὶς ἀρχές πὺν ἔβαλαν στὸν ἑαυτό τους, πὺν βλέπουν τέλος πάντων τὰ πράγματα μὲ δικὸν τους φακὸ χωρὶς νὰ τὸν θαμπώνει καὶ νὰ τὸν ἀλλοιώνει κανένα parti-pris, καμμιά ἀρνητικὴ βλαβερὴ προδιάθεση. Τότε σεβόμαστε τὴ γνώμη τους, τὴ συζητοῦμε καὶ τὴ δεχόμαστε ἢ ὄχι, κατὰ τὶς ἀντιλήψεις πὺν θάχομε μορφώσει πάνω στὸ ἔνα ἢ σὺ ἄλλο ζήτημα.

Ὅταν πάρομε στὸ χέρι βιβλίον τοῦ Ἄλκη Θυροῦ — ἐμεῖς πὺν τὸν παρακολουθοῦμε μὲ ἐνδιαφέρον — ξέρομε τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἀντικρούζει τὰ πράγματα καὶ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο τὰ ἐξετάζει, τὸν τρόπο τοῦ τὸν συγχρονίζομε, τὸν ἀπαλλαγμένο ἀπὸ ἐπιδρωσες προλήψεις, τὸν τόσο χρειαζούμενο γιὰ τὸν νεο-Ἕλληνα πὺν δὲν βρέθηκε πλέρια προετοιμασμένος γιὰ ν' ἀγκαλιάσει συνειδητὰ τὸν διαμορφωτικὸν πολιτισμὸν τῆς ἐξέλιξης γιὰτὶ καθυστερεῖ πιεσμένος μοιρολατρικὰ στὸ παρελθόν. Δὲν εἶναι αὐτὸ πὺν μᾶς πρέπει. — ὄχι γιὰ νὰ πολιτισθοῦμε, εἴμαστε βέβαια σχετικά πολιτισμένοι. — ἀλλὰ γιὰ νὰ προχωρήσομε, νὰ προοδέσομε, νὰ φθάσομε τοὺς ἄλλους καί, γιὰτὶ ὄχι, νὰ τοὺς ξεπεράσομε.

Ἡ φωνὴ τοῦ Ἄλκη Θυροῦ εἶναι μιά ἄς ἀκουστοῦν καὶ ἄλλες φωνές σ' ἄλλο τόνο γιὰ νὰ μπορέσει ὁ ρωμηὸς νὰ σχηματίσει μιά βασισμένη ἀρχή.

Ἡ γνώμη τοῦ Ἄλκη Θυροῦ εἶναι πὺν πρέπει νὰ εἴμαστε σὲ θέση νὰ φύγομε ἀπτὰ στενά ὅρια τοῦ ἐθνικιστικοῦ ἐγωϊσμοῦ πὺν ὀφείλομε νάχομε ὡς Ἕλληνες, ἀλλὰ πὺν νὰ τὸν δεχόμαστε ὄχι πᾶ τυφλὰ καὶ ἀπὸ κεκτημένη ταχύτητα ἀλλ' ὕστερα ἀπὸ δοκιμὴ, σύγκριση καὶ κατάταξη σύμφωνα μὲ τὸν σύγχρονον εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν πὺν μᾶς εἶναι ἐπιβεβλημένο ν' ἀκολουθήσομε ὄχι μιμούμενοι τοὺς ξένους ἀλλὰ δυναμωμένοι καὶ βοηθημένοι ἀπ' αὐτούς· πρᾶγμα πὺν δὲν σοκάρει κανένα γιὰτὶ ὁ ρωμηὸς τεῖνει μοιραῖα καὶ ἀναγκαστικὰ νὰ ταυτισθεῖ μὲ τὶς νέες κατευθύνσεις τῶν πὺν προχωρημένων πούζησαν σὲ συνδηγες πὺν εὐνοϊκὲς γιὰ πολὺ περισσότερο καιρό.

Στὴ μελέτη τοῦ γιὰ τὸ Δημοτικὸν Τραγοῦδι πὺν βέβαια, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος τὸ παραδέχεται, δὲν εἶναι ὀλοκληρωτικὰ ἱκανοποιητικὴ, ἀπὸ ἔλλειψη βοηθημάτων, ἐξετάζει καὶ κρίνει τὸ δημοτικὸν

τραγουδι με πλατειά αντίληψη· τὸ δημοτικὸ τραγουδι ὅπως τὸ βλέπει ὁ σημερινὸς ρωμηὸς ποὺ ἐκτιμᾷ τὰ περασμένα του, ξέρει τὴν ἱστορία του, καὶ τὰ κυττάζει στὴν ἀληθινή, τὴν πραγματικὴ τους ἀξία, σὰν ἄνθρωπος ποὺ ποτίστηκε ἀπὴν παγκόσμια ἐξέλιξη τοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ δὲν κλείνεται μὲ σοβαροφάνεια στὰ παλιὰ γιατί τοιῶθει πὼς τὰ καινούργια κυριαρχοῦν. Ἄν μείνομε ἐξακολουθητικὰ στὰ παλιὰ ὄχι μόνο δὲν θὰ προχωρήσομε, ἀλλὰ καὶ θὰ χρονοτριβοῦμε ἄσκοπα λιβανίζοντας στατικά μιὰ μακρυνὴ ἐποχὴ, ἐνῶ ἔχομε ἄμεση καὶ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη ἐνεργητικότητας, δράσης.

Ὁ Ἄλκης Θρύλος ἀφοῦ ἀναγνωρίσει τὰ προτερήματα τοῦ δικοῦ μας δημοτικοῦ τραγουδιοῦ καὶ τὴν ὑπεροχὴ του πάνω στὸ δημοτικὸ τραγουδι τῶν ἄλλων βαλκανικῶν λαῶν τὸ παρουσιάζει καὶ τὸ ἀναλύει μὲ σαφεῖς παρατηρήσεις γιὰ τὸν ἑλληνικὸ λαὸ ὁ ὁποῖος τὸ δημιούργησε καὶ τὸ τραγούδησε, δείχνοντας τὴν ψυχολογικὴ του κατάσταση, τίς ἰδιότητές του.

Οἱ παρατηρήσεις τοῦ Ἄλκη Θρύλου εἶναι ἐφαρμοσίμες καὶ στὸν σημερινὸ ἑλληνικὸ λαὸ σὲ μέρη ποὺ δὲν εἰσέδουσε ἢ μοντέρνα κατεύθυνση τῆς ἐξέλιξης τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὅπου βρῖσκει κανεὶς ὅλες τίς ἰδιότητές τοῦ παλιοῦ ρωμηοῦ, τοῦ ρωμηοῦ τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ.

Καὶ τώρα ἀκόμα τὸν ἑλληνικὸ λαὸ τὸν χαρακτηρίζει ἡ ἔλλειψη ἐνεργητικότητας ὅταν δὲν μεσολαβοῦν συγκλονιστικὰ γεγονότα, ἡ ὑποταγὴ του στὴν οὐράνια θέληση, ἡ ψυχικὴ του ἀδράνεια. Ποῦ εἶναι ἡ χαρὰ, ὁ ἐνθουσιασμός τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ; Καμμιά ψυχικὴ πάλη, καμμιά ἐντατικὴ χαρὰ. Μιὰ τάση στὴ μελαγχολία μόνο, μιὰ resignation. Ἄλλοῦ, οἱ χωρικοὶ εἶναι εὐθυμοὶ, πάντα πρόθυμοι νὰ ἀστείευτοῦν, νὰ γελᾶσουν. Πίνουν γιὰ νὰ χαροῦν τὴ ζωὴ, οἱ δικοὶ μας πίνουν γιὰ νὰ ξεχάσουν. Ἡ ζωὴ τοὺς βαραίνει. Δὲν ἔχουν καμμιά εὐθυμία, δὲν ἔχουν πηγαῖο τὸ συναίσθημα τῆς ἀγάπης γιὰ τὴ ζωὴ. Ζοῦνε σὰν ἐκτελῶντας ἕνα ἀναγκαστικὸ προορισμό. Καὶ βέβαια πὼς τέτοιες τάσεις δὲν εἶναι καθόλου ἐπιβοηθητικὲς γιὰ πρόοδο, γιὰ ἀνάπλαση.

Στὶς πόλεις μόνο βλέπει κανεὶς σήμερα τὸ ρωμὸ κάπως διάφορο ἀπὸ κείνον τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, ποὺ ἀναμφισβήτητα εἶχε μιὰ ψυχικὴ εὐγένεια καὶ μιὰ εὐαισθησία, ἀλλὰ ποὺ τοῦλειπε ἡ ὀρμὴ, ἡ ἐνεργητικότητα, ἡ ἀγάπη, ὁ ἐνθουσιασμός γιὰ τὴ ζωὴ ποὺ ἔζησε πάντα σ' ἕνα ἀνικανοποίητο, σ' ἕνα μουρμουρισμένον μοιρολόι.

Τὰ αἷτια βέβαια μιᾶς τέτοιας ψυχικῆς τάσης πρέπει νὰ τ' ἀναζητήσομε στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἔζησε ὁ ρωμηὸς τόσα χρό-

νια στὴ σκλαβιά. Καλά, δὲν εἶναι ὁμοῦ αὐτὸ καὶ λόγος γιὰ νὰ σταθεροποιήσομε μιὰ παρόμοια ψυχικὴ τάση. Ἰσα ἴσα ποὺ πρέπει νὰ χυπηθεῖ σὰν ἐλαττωματικὴ καὶ βλαβερή· νὰ ξυπνήσομε μέσα μας τὴν ἀγάπη γιὰ τὸ Σύνολο ποὺ δὲν κλείνει τὸ ἄτομο στὸν περιορισμένον ἐγωκεντρισμό ἀλλὰ τοῦ ξυπνᾷ πλατύτερα ἰδανικά. Νὰ πάψομε, ὅπως λέγει ὁ Ἄλκης Θρύλος, νὰ καλλιεργοῦμε τὸ ἑλληνικὸ μοιρολόι, νὰ ζητήσομε νὰ τὸ ξεπεράσομε, νὰ συνειδητοποιήσομε τὰ ἰδανικά μας, καὶ ν' ἀγωνιστοῦμε γι' αὐτὰ κρατώντας ἀπὸ δημοτικὸ μας τραγουδι μόνο τὴν ἀναντίρρητη αἰσθητικὴ του ἀξία.

Σὲ λεπτομέρειες βέβαια μπορεῖ νὰ μὴ συμφωνήσει κανεὶς μὲ τὸν Ἄλκη Θρύλο ἀλλὰ γιὰ τὴ στιγμὴ μᾶς χρειάζονται ὅπολυτα οἱ γενικὲς γραμμὲς καὶ ἔχομε τὸν καιρὸ νὰ συζητήσομε λεπτομέρεια.

Τὸ βιβλίον ἔχει καὶ ἄλλα ἄρθρα· Ἡθογραφίες Π. Χόρον — Στὸ Πανηγύρι — Ἡ Ἑλλάδα γυρεύει τὸν ἑαυτὸ της — Σελίδες γιὰ τίς Δελφικὲς γιορτές — “Ἐνας στοχασμός γιὰ τὴν τέχνη”.

P.

M. HOLLEBECQUE. *II Προϊστορικὴ Ἀνθρωπότης*. Μετάφραση Β. Δ(ασκαλάκη). Ἐκδοσὴ «Κοραῖ», Ἀθήνα, 1928.

Ἡ ἀνθρωπολογία εἶναι μιὰ ὀλωσодиόλου νέα ἐπιστήμη, ποὺ ἀναπύχθηκε στὰ τελευταῖα ἑκατὸ χρόνια. Σ' ἕνα ἄρθρο του ὁ Σερ Φλίνδερς Πέτρι γράφει: «Πολλοὶ θυμοῦνται ἀκόμα τὸν καιρὸ ποὺ κανένας μας δὲν καταλάβαινε τὴ σημασία ποὺ ἔχουν τ' ἀπομεινάρια τῶν αἰώνων ἐκείνων ποὺ δὲν μᾶς ἄφησαν μνημεῖα. Τὸ πρῶτο ξάπλωμα τῶν ἰδεῶν μας πρωτάρχισε τὸ 1860 μὲ τὴν ἀναγνώριση πὼς ὁ ἄνθρωπος εἶχε ἀναπτύχθει σὲ σκέψη καὶ δυναμικότητα σὲ πολὺ μακρινὲς ἐποχὲς καὶ κάτω ἀπὸ διαφοροτρόπες συνθήκες κλιματικὲς ἢ ἄλλες· καὶ ἀκόμα πὼς τὰ ἔργα τοῦ Ἀνθρώπου εἶν' εὐκόλο νὰ τ' ἀναγνωρίσει κανεὶς, νὰ τὰ ταξινομήσει, ἔτσι ποὺ ν' ἀποτελέσουν ἕνα τμῆμα τοῦ γενικοῦ ἀρχείου τοῦ εἶδους μας». Σήμερα ἡ προϊστορία ἔχει πάρει μιὰ τέτοιαν ἔκταση, ποὺ χρειάζεται ἐιδικὴ ἀφιέρωση σὲ τίς μελέτες αὐτές, γιὰ νὰ μπορέσει κανεὶς νὰ μπει στὸ νόημα τῆς τεράστιας αὐτῆς ἐπιστημονικῆς προσπάθειας. Χάρης στὴν προϊστορία καὶ τίς βοηθητικὲς τῆς ἐπιστήμες, μὲ τὴ μελέτη τῶν σκελετικῶν λειψάνων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἀπομεινάρων τῆς βιοτεχνίας του παράλληλα πρὸς τὴν ἔρευνα τῆς γεωλογικῆς ἡλικίας τῶν στρωμάτων ποὺ τὰ κρατοῦν, γνωρίζομε τώρα πὼς ὑπαρξεν μιὰ παλαιότατη περίοδο τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ. Μπορέσαμε «ν' ἀναπαραστήσομε κομματαστὰ-κομματαστὰ τὴ ζωὴ ἀγνώστων φυλῶν, οἱ ὁποῖες εἶχαν τότε κατοικία τους τόσους καὶ τόσους τόπους τῆς γῆς· καὶ νὰ καταλήξομε στὸ συμπέρασμα», λέ-

γει ο Χολλεμπέκ, «ὅτι ὁ πρῶτος πρῶτος αὐτὸς πολιτισμός, ὅσο πίσω κι ἂν βρισκεται στὰ βῆθη τῶν αἰώνων, μαρτυρεῖ ἤδη μιὰ κάποια κοινωνική διάταξη καὶ μιὰ χρησιμοποίηση τῶν προϊόντων τοῦ ἐδάφους γιὰ σκοποὺς καθορισμένους καὶ σαφεῖς — λοιπὸν μαρτυρεῖ τὰ βασικὰ προτερήματα τοῦ ἀνθρώπου : τὴ θέληση καὶ τὴ νοημοσύνη».

Οἱ γεωλογικοὶ καιροὶ χωρίζονται σὲ πέντε μεγάλες περιόδους, τὴν ἀρχέγονη, πρωτόγενη, δευτερόγενη, τριτόγενη καὶ τεταρτόγενη, καὶ οἱ ἐποχὲς αὐτὲς χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴ γεωλογικὴ διαμόρφωση τῶν πετρωμάτων καὶ ἐν γένει τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Στὴν τεταρτόγενη μονάχα περίοδο ἀρχίζει νὰ σχηματίζεται ὁ κόσμος καὶ νὰ παίρνει κάπως τὴ σημεϊνὴ του μορφὴ στεριάς καὶ θάλασσας ἂν καὶ οἱ ἥπειροι τότε συνδέονταν μὲ λωρίδες γῆς ποὺ σήμερα τίς σκεπάζει τὸ νερό. Ὁ βαθμὸς μάλιστα τῆς ὁμοιότητος τῶν συνθηκῶν τῆς τότε ζωῆς πρὸς τίς σημερινὲς καθορίζει καὶ τίς διάφορες ὑποδιαίρεσεις τῆς τεταρτόγενος ἐποχῆς, σέ : ἠώκαινη, ὀλιγόκαινη, μειόκαινη, πλειόκαινη, πλειστόκαινη καὶ ὀλόκαινη. Οἱ καιροὶ τῆς ἠώκαινης εἶναι τρόπον τινὰ ἡ «χαραυγὴ» τῆς ζωῆς πάνω στὸν πλανήτη μας· ἡ ζωὴ αὐτὴ σιγά-σιγά ἐξελιίσεται ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ὀστράκια καὶ τὰ ἐρπετὰ· στὴν πλειόκαινη βρέθησαν τὰ ὑποτιθέμενα πρῶτα ἀνθρώπινα λείψανα στὴν παλαιὰ πλειστόκαινη. Ὑστερα ἀπὸ τοὺς κατακλυσμούς καὶ τοὺς παγετῶνες, βρίσκεται τὸ πρῶτο ἀναμφισβήτητο ἔχθος τῆς ὑπαρξης τοῦ ἀνθρώπου στὴ γῆς καὶ σιγά-σιγά ἀναφαίνεται ὅλος ὁ παλαιοιλιθικὸς πολιτισμός· ἡ ὀλόκαινη περίοδο ἀρχιῖα μὲ τὸ νεολιθικὸ πολιτισμὸ καὶ φτάνει ὡς σήμερα.

Κατὰ τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ Σέρ Ἄρθουρ Κήθ, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, στὴν ὁποῖαν ἀναφέρονται τὰ παλαιότερα λείψανα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς σήμερα μᾶς χωρίζουν τουλάχιστο τριακόσιες χιλιάδες χρόνια· ἔτσι οἱ ἱστορικοὶ χρόνοι, δηλ. οἱ ἐποχὲς ποὺ ὁ ἀνθρώπος ἄφησε συνειδητὰ μνημεῖα, γραμμένα, ἢ τέχνης, ἢ ἄλλα, δὲν ἀποτελοῦν παρὰ λιγότερο ἀπὸ τὸ ἓνα πεντηκοστὸ τῆς παρουσίας του στὴ γῆς· ποὺ ἂν συγκριθεῖ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα μὲ τὰ μέτρα τῆς ἀστρικῆς ζωῆς, κάνει τὴν ἐντύπωση στιγμῆς μπρὸς σ' ἓνα χάος.

Τὸ βιβλίον τοῦ Χολλεμπέκ εἶναι πραγματικὰ πολύτιμο γιὰ τὸν ὄχι εἰδικευμένο ἀναγνώστη, γι αὐτὸ ἡ ἐκλογή του σὰν πρῶτο τῆς σειρᾶς τῆς Ἱστορίας τῶν λαῶν ποὺ θὰ ἐκδόσει ὁ «Κοραῆς» εἶναι ἐπιτυγέστατη. Χωρὶς νὰ ξανοίγεται σὲ πολλὰς τεχνικότητες, δίνοντας μας μιὰ σύντομη μὰ περιεχτικὴν ἀνασκόπηση τῶν προσπαθειῶν τῆς προϊστορίας μὲ τὸ παρουσίασμα τῶν γενικῶν γνωρισμά-

των τῶν προϊστορικῶν καιρῶν καὶ τῆς διαίρεσῆς των, μπαίνει στὴν καθαυτὸ ἐξιστόρηση τῶν συμπερασμάτων τῆς ἐπιστήμης στὰ δυὸ μεγάλα τμήματα τοῦ προϊστορικοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ παλαιοιλιθικοῦ καὶ τοῦ νεολιθικοῦ. Κι οἱ δυὸ αὐτὲς φάσεις ἀνήκουν στὴν τεταρτόγενη γεωλογικὴ περίοδο, ἀπὸ τὴν πλειστόκαινη ἐποχὴ καὶ ἐδῶθε. Τὸν παλαιοιλιθικὸ πολιτισμὸ χαρακτηρίζει ἡ ἀποκλειστικὴ ὡς ἐργαλείου καὶ ὡς ὄπλου μεταχείριση τῆς ἀκατέργαστης στουρναρόπετρας. Στὸ τμήμα αὐτὸ τοῦ βιβλίου του, ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει κυρίως τὴ γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν ἰχνῶν τῆς ἐποχῆς, τὴν παλαιοιλιθικὴν βιοτεχνία καὶ τὴν τεχνικὴν τοῦ ἐργασμοῦ τῆς στουρναρόπετρας, τὴν τέχνη τῆς παλαιοιλιθικῆς αὐτῆς ζωῆς. Ἡ νεολιθικὴ ἐποχὴ ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ τὴ μεταβατικὴν περίοδο τῶν Κιουκενμέντιγκς, καὶ ξεχωρίζει ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἀκατέργαστου λίθου «μ' ἓνα σύνολο γνωρισμάτων ποὺ μᾶς φανερῶνουν πὼς σιγά-σιγά ἡ ἀνθρωπότητα προοδεῖ καὶ βαδίζει ἀπὸ τὴν πολλὴ στοιχειώδη πρωτόγονη ὀργάνωση, στὶς σύνθετες μορφὲς τῆς πολιτισμένης ζωῆς». Στὸ κεφάλαιον αὐτὸ ἐξετάζεται ἡ κατοικία καὶ ὁ τρόπος διαβίωσης τῶν νεολιθικῶν. Ὁ ἀνθρώπος ἀπὸ τότε καὶ ὕστερα ξερεῖ πᾶ νὰ κατεργάζεται καὶ νὰ λειαινὴ τὴ σκληρὴ πέτρα, νὰ χτίζει κατοικίες, νὰ ἡμερώνει τὰ ὄφελμα ζῶα. Ἡ κατεργασία τῶν πρώτων ὑλῶν μέσα στὰ ἐργαστήρια, τὸ νεολιθικὸ ἐμπόριο, ἡ νεολιθικὴ βιοτεχνία καὶ ἡ νεολιθικὴ τέχνη μᾶς δείχνουν τὴν ἀνάπτυξη τῆς δυναμικότητος τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν ὑποτιθέμενων ἐργασμένων πυρόλιθων ὡς τὸ στήσιμο τῶν τεράστιων μνημείων γιὰ τοὺς νεκρούς, ὡς τότε δηλαδὴ ποὺ ἡ ἀνθρωπότητα εἶναι πᾶ ἐφοδιασμένη μὲ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς μελλοντικῆς τῆς προόδου. Μετὰ ἓνα σκαλὶ ἀκόμη «θ' ἀνεβῆ ὡς τὴ γνώση τῆς γραφῆς καὶ τὴν ἀνακάλυψη τῶν μετάλλων, καὶ οἱ ἱστορικοὶ πολιτισμοὶ θὰ διαδεχθοῦν τότε τοὺς προϊστορικοὺς καιροὺς, ποὺ ὅσο κι ἂν σκεπάζονται ἀπὸ ὀμίχλη καὶ ἀσάφειες γιὰ μᾶς, ἀφίνουν πάντα νὰ συλλάβομε στὶς ρίζες τους τίς πρῶτες μορφὲς τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης καὶ νὰ παρακολουθήσομε τὴν ἐξέλιξὴ τῆς διὰ μέσον τῶν αἰώνων». Νὰ δοῦμε πὼς ὁ ἀνθρώπος ἐτοιμάζει, ὀλοένα πλάθοντας καὶ δημιουργώντας, τὰ στοιχεῖα ἐκείνα ποὺ τὸν ἔφεραν σήμερα στὴν ἔκταση τῆς γνώσης του, τῆς ἰκανότητος καὶ τῶν πόθων του. Ἡ θέληση καὶ ἡ νοημοσύνη ἄγουν τὸν ἀνθρώπον καὶ στὰ παλιοντὰ ψηλαφίσματά του, καὶ στὴ σημερινὴ του ἐξοδὸ στὴν πλίσση. Κι ὁμως κανένα θαῦμα δὲ συνέβηκε, λέγει ὁ Χολλεμπέκ, «στὶς κατακτήσεις αὐτὲς (τοῦ ἀνθρώπου) πάνω στὴν ὑψηλὴ. Ἡ μιὰ πρόοδος εἶναι ἀλληλένδετη μὲ τὴν ἄλλη, ἡ μιὰ

πρόοδο φέρνει την Άλλη όσο πάει και πιο σημαντική, ενόσω ο άνθρωπος νους γυμνάζεται και υψώνεται ως τις γενικές, σύνθετες ιδέες". Η μελέτη της προϊστορίας μας το γνώρισε καθαρά πώς η τάση του ανθρώπου ήταν πάντα η ίδια και τότε και τώρα κι η φύση μας είναι να υπερτερούμε διαρκώς τον εαυτό μας ανεβαίνοντας πάντοτε σταθερά προς τα πάνω.

Στην Ελλάδα δε μεταφράστηκε σχεδόν τίποτα από τα τόσα έργα του κλάδου τούτου της ανθρώπινης γνώσης. Γι αυτό η έκδοση του βιβλίου αυτού είναι πραγματικά, όπως είπα, πολύτιμη. Πολυτιμότερη μάλιστα για έναν άλλο ακόμα λόγο. Η μετάφραση του βιβλίου γίνηκε με τόση ευσυνειδησία και τέχνη στη χρησιμοποίηση νεοελληνικών όρων και στην απόδοση τεχνικοτήτων, που θα χρησιμέψει αναμφισβήτητα σαν υπόδειγμα σε μεταγενέστερες μεταφραστικές εργασίες. Μεταφραστικές εργασίες που μας είναι απαραίτητες να τις αποκτήσουμε — βιβλία όπως "Η Αρχαιότητα του Ανθρώπου" του Σερ Άρθουρ Κήθ ή τα δοκίμια του Χάξλεϋ θά πρεπε να είχαν μεταφραστεί από καιρό, — γιατί εκτός από το πλούτος σε γνώσεις μας φέρνουν κι ένα αφάνταστο πλούτος στη νεοελληνική μας γλώσσα που θέλομε ή δε θέλομε να το παραδεχτούμε έχει απόλυτη ανάγκη συγχρονισμού σε όρους, είτε επιστημονικούς είτε τεχνικούς, ή σ' απόδοση χροιάς όρων και εκφράσεων.

D. A. MICHALAROS. *The Legend of America and other Poems.* (Δημήτριου Α. Μιχάλαρος, "Ο Θρύλος της Αμερικής κι άλλα ποιήματα). Έκδοση της Αμερικανικής Έλληνικής Έκδοτικής Έταιρείας, Σικάγο.

Ο κ. Μιχάλαρος εδώ και δεκαπέντε χρόνια έφθανε στην Αμερική δίχως να μπορεί ν' αρθρώσει μιá λέξη Αγγλική. Σήμερα έχει εκδόσει μιá νουβέλα "Η Κύνθια ή Καταραμένη" και την παραπάνω σειρά ποιημάτων και μπορεί να δουλέβει τον άγγλικό στίχο με δεξιότητα και πλούτο ρυθμού. Μ' όλο που εκδότης Άγγλόγλωσσου φύλλου έχει, όχι και πολύ αξιόπεινα, πρόγραμμά του την Αμερικανοποίηση των Έλλήνων της Αμερικής, τα ποιήματά του εκφράζονται με έλληνόπρεπες σκέψεις και αισθήματα. Το κύριο ποίημα που δίνει τον τίτλο στο βιβλίο, πραγματέβεται μ' ένα κάπως επίκο τρόπο το ταξίδι του Βίωνα, βασιλιά της Δήλου, ο οποίος όταν χωρίζεται από τον Όδυσσέα, μετά που πέρασαν τις Στήλες του Ηρακλέους, τραβάει προς δυσμάς, έχοντας μαζί του τη δίδυμη αδελφή της Κασσάνδρας Φυλλίδα. Η Φυλλίδα προικι-

σμένη με προφητική δύναμη προλέγει την ανακάλυψη του Νέου Κόσμου, όπου θα φτάσει το καράβι του να τους φέρει ιδρυτές της σημερινής φυλής ή όποια κατέχει "τις ήρωο-θρεμένες ιδιότητες και θεόμορφες χάρες της Τροίας και της Ελλάδας".

Η σειρά που μας άρέσει περισσότερο είναι οι "Εντυπώσεις του Σικάγου". Το ποίημα που επιγράφεται "Σικάγο", άγκαλά, κ' έχει μιá καταπάνερη συγγένεια με τον ώραϊο ύμνο του Κάριλ Σέντμποργκ, που έχει τον ίδιο τίτλο, αξίζει να το μεταφράσομε εδώ :

ΣΙΚΑΓΟ

Έγώ μαι ή πόλη ή όμορφη.

Η πόλη με τους χίλιους βελονόπτουργους
και το ένα εκατομύριο πόρτες :

Ένα εκατομύριο ευκαιρίες !

Άλλες κομπάζουν για τουρέλλες όλο άσήμι
και για όλο χρυσάφι τρούλους.

Άλλες πάλι για δρομάκια όλο ρομάντσα.

Έμένα ή όμορφιά μου όμή, μα πέρασε απ το σίδηρο
και τα διαμμαντικά μου λάμπουν με το μέταλλο
της πλάσης.

Δέν καθρεφτίζει' ή μορφή μου σε λιμνάζοντα νερά,
μα σε σπινθηροβόλους πυρωμένους χείμαρους
που όλο μπροστά κυλούν.

Οί πύργοι μου σηκώνονται ψηλοί, όχι αιώνιοι.

Τά μεγαλόπρεπα μνημεία συχαίνομαι
γιατι δέν έτοιμάστηκα για θάνατο.

Δοξάζομαι στη νειότη ή γώ,
κι όλο γερνώντας

φτιάχνω, φτιάχνω, φτιάχνω.

Έχω ρυθμό καρδιοχτύπημα
σε τρία εκατομύρια στήθια.

Έγώ μαι Καρχηδόνα, Αθήνα, Ρώμη,
Παρίσι, Λόντρα, Λένινγκραδ,
και Βαβυλώνα

όλα μαζί.

Σωριάζω το λαό μου μάζα εδώ
δέκα χιλιάδες, κι εκατό και πεντακόσιες
κι εκατομύριο ένα, δυό, και τρία.

Τίς εί ; κράζουν μου οί γέροντες.

Ποιά είσαι σύ ;
 γυρνά άπ τις πόλεις τις σκιερές ή άντήχηση-
 'Εγώ είμαι έγώ,
 ή 'Υπέρπολις
 πού όλο μπροστά τραβώ, μπροστά, μπροστά
 στή μοίρα.
 'Ακούω πού με ρωτοϋν και άκούω πού λέν :
 Μιά : Θαύμασε την Τέχνη μου.
 'Αλλη : 'Εγώ ζω τη μνήμη μου.
 Μιά τρίτη : Τά μνημεία μου δες.
 Κι όλες μαζί :
 Τί έχεις ;
 Μά γώ δέν άπαντώ ποτές,
 γιατί όλο
 φτιάχνω, φτιάχνω, φτιάχνω.
 'Αν είχα τόν καιρό ν' άπάντανα
 θα είχα νά πώ :
 Δέν τά χω τά πού έχετε σεις,
 μά είναι δική μου ή νειότη
 και άπάνωθέ μου πάτρωνας θεϊκός πετά
 "Τό Πνεϋμα τοϋ
 ΕΓΩ ΘΕΛΩ".

M. ANT.

ΑΠ. ΜΑΜΜΕΛΗ *Σταθμοί*. 'Αθήνα 1928. Τυπογραφικά καταστή-
 ματα άδελφών Γεράδων.

Είναι μία σειρά ποιημάτων σε έλεύθερο στίχο — πολύ
 έλεύθερο στίχο — στα όποια αισθάνεται κανείς πού ό συγγρα-
 φέας τους είναι κυριαρχημένος από βαθειά μελαγχολία. Στο διά-
 βισμά τους μάς σταμάτησαν πού και πού κάτι πονεμένοι σίχοι

"Όταν την νύχτα,
 ,, ρημαγμένος όπως είμαι
 ,, για ν' ανασάνω λιγάκι
 ,, τραβώ με την ψυχόβαλτη ματιά..."

"'Η ζωή μου είναι ένα παντοτεινό
 ,, βουβό έλεγείο!"

Για τά εθνικά άτυχήματα μετά τόν μεγάλο πόλεμο και για
 την άδικία πού έκαμαν στην 'Ελλάδα οι δυτικές δυνάμεις γράφει
 ό Μαιμμέλης μερικούς στίχους με πολλή συγκίνηση.

'Η φαντασία του πάει κάποτε στα περασμένα της ζωής του :
 φέρνει κάτι άπλές εικόνες : νά ένας καπετάνιος.

"Μέ φέσι τοϋ εικοσιένα,
 ,, πλατανόκορμο καπετάνιο
 ,, με ψυχή παλιού θαλασσινού άγωνιστή
 ,, και με καρδιά παιδιοϋ,
 ,, πού γνώριζε τ' άη Γιωργιοϋ..."

Νικόπολις. Συνοπτική ιστορία και περιγραφή των άνασκα-
 φών, υπό 'Αλεξάνδρου Θ. Φιλαδελφέως, έφόρου άρχαιοτήτων.
 Τύποις Βασ. Μπούζι και Εϋθ. Εϋθυμίου. 'Αθήνα 1928.

'Ο κ. Φιλαδέλφεϋς, ό διαπρεπής άρχαιολόγος, δίνει μία περι-
 γραφή λεπτομερή των άνασκαφών πού έκαμε στόν χώρο της 'Αρ-
 χαίας Νικοπόλεως, και των μεγάλων δυσκολιών πού συνάντησε.
 Οι άνασκαφές άρχισαν τό 1913. Με έλάχιστα μέσα, πού θ' άπε-
 θάρουναν άλλον άρχαιολόγο, ό κ. Φιλαδέλφεϋς έφερε σε φώς
 πολύτιμες άρχαιότητες. Έξ αυτών είναι Βυζαντινά ψηφιδωτά,
 των όποιων ύπάρχουν εικόνες στο τομίδιο, και τά όποια είναι
 πολύ ένδιαφέροντα κι όμορφα : σε τρία έχομε κυνηγούς φονεύ-
 οντες άγρια ζωα, και σε ένα κήπον μετά καρποφόρων δένδρων
 και ύδροβίων πτηνών. Στην Πρεβέζα ό κ. Φιλαδέλφεϋς κατόρ-
 τισε Μουσείο από τοϋ πρώτου έτους της έναρξης των έν Νικο-
 ,, πόλει άνασκαφών, στεγάζεται δε νϋν προσωρινώς έν τοίς Ισο-
 ,, γείοις τοϋ Δημαρχείου Πρεβέζης μέχρι της έπισκευής τοϋ επί
 ,, τοϋτο προορισθέντος μουσουλμανικοϋ έν τώ φρουριώ τεμένους
 ,, (τζαμίου). 'Εκ των άρχαιοτήτων τοϋ Μουσείου είναι, μάς λέγει
 ό συγγραφέας, μία σπάνια συλλογή πήλινων λύχνων, και μία συλ-
 λογή κομφών γυάλινων άγγείων.

A. T.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Α. ΣΥΓΚΕΛΑΚΗ *Τά γυναικεία πάθη*. 'Εκδοτική 'Εταιρεία
 «Γράμματα». 'Αλεξάνδρεια-'Αθήνα 1928.

Α. ΣΥΓΚΕΛΑΚΗ *«'Η τέχνη της όμορφιάς»*. 'Εκδοτική 'Εταιρεία
 «Γράμματα». 'Αλεξάνδρεια-'Αθήνα, 1928.

Γ. Κ. ΣΤΑΜΠΟΛΗ *«'Ηδονικά Σονέττα»*. 'Εκδ. Α. Ράλλης, 'Αθή-
 να 1928.

ΑΥΣΗ ΜΑΡΜΑΡΗ *«'Αραβουργήματα»*. Χανιά 1928.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ, ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

«*Νέα Έστία*» (15 Ιουλίου, 1 Αυγούστου, 15 Αυγούστου 1928). Στο πρώτο τεύχος διαβάσαμε το διήγημα «*Η καταδικασμένη*» του Μέλη Νικολαΐδη που πήρε το δεύτερο βραβείο στο διαγωνισμό της «*Νέας Έστίας*». Με τόση δύναμη και ομοιότητα είναι γραμμένο που σέ ταράζει, σου μεταδίδει άκέραιο το αίσθημα της ανθρώπινης κακομοιρίας. Μπράβο στον Μ. Νικολαΐδη, έχει πρώτης γραμμής ταλέντο στο όποιο αν προστιθεί με τον καιρό ή καλλιτεχνική επεξεργασία θα μᾶς δώσει πολύ καλά πρόγματα.

Στο τεύχος της 1ης Αυγούστου βρίσκομε ένα κομμάτι ἀπ' τὴν «*Οδύσεια*» του Ν. Καζαντζάκη, ένα πολύ σοβαρό ἄρθρο του Γοργία «*Τὸ γυναικείον πρόβλημα, καὶ τὴ διάλεξη τοῦ Ἄλχη Θούλου γιὰ «Τὸ καινούριο θέατρο»*».

Ἀπ' τὸ τεύχος τῆς 10 Αυγούστου ξεχωρίζομε τὸ ἄρθρο τοῦ Τέλλου Ἄγρα, «*Κ. Γ. Καρυωτάκης*» καὶ τὶς σελίδες τοῦ Πέτρου Χάρη γιὰ τὸν δύσμοιρο ποιητὴ Καρυωτάκη που ὁ τραγικός του θάνατος τάραιξε ὄλους μας. Τελειώνει τὸ διήγημα τοῦ Θράσου Καστανάκη «*Τὸ ταξίδι κ' ἡ ἀγάπη τῆς κυρίας*».

«*Νεοελληνικά Γράμματα*». Μηνιαῖο λογοτεχνικὸ περιοδικὸ Ἰουνίου 1928. Μᾶς ἄρесе τὸ διήγημα τῆς Ἑλένης Δασκαλάκη «*Τὰ τρία ἀδέρφια*». Ὁ κ. Ἀλεξίου με τὸν τίτλο «*Τάδε ἔφη ἕνας ἀνισόροπος*» ἀρχίζει ἕνα ἔσσαι γιὰ τὴν σύγχρονη τέχνη με διηγηματικὴ μορφή· ὁ κ. Γεώργιος Α. Πράτσινας γράφει γιὰ τὸν Alfred de Musset που ὀνομάζει ποιητὴ τῆς γυναίκας, καὶ ἀναφέρει καὶ τοὺς ἔρωτές του με τὴν Γεωργία Σάνδη, καὶ ξερομε πόσο περιπετειώδεια ὑπῆρξε ἡ ἐρωτικὴ ζωὴ τῆς Σάνδη.

«*Ἑλληνικά Γράμματα*» (φυλλάδια 4 καὶ 5). Στὸ φυλλάδιό τῆς 19 Αυγούστου βρίσκομε ἕνα ἄρθρο τοῦ Κ. Φαλαΐτης «*Λοτόμοι, Ταλιαδόροι, Βαγενάδες*», καὶ ἕνα ὄραιο ἠθογραφικὸ διήγημα τῆς Μαριέτας Μινώτου «*Δίπλα στὸ πηγάδι*».

«*Ἀνγέννηση*» μηνιαῖο περιοδικό, Ἀθήνα, τευχὴ 9 καὶ 10. Στὸ πρώτο τεύχος ἡ Σέμνη Παπασπυρίδου ἔχει ἕνα ἄρθρο γιὰ τὴ «*Γεωμετρικὴ Τέχνη*» (1100-700 π.χ.). Βρίσκομε καὶ τὴν ἀρχὴ μιᾶς μελέτης τοῦ Γ. Θεοιοκά γιὰ τὸν Ἴωνα Δραγοῦμη. Ὁ κ. Θεοτοκᾶς λέγει ὅτι ὁ Μπαρὲς καὶ ὁ Δραγοῦμης ἦταν ἄνθρωποι με συγγενικὸ ἐγὼ καὶ ἐξετάζει τὸ γιατί.

Στὸ δεύτερο τεύχος ξεχωρίζομε τὴν μελέτη τοῦ Κ. Παράσχου «*Ὁ νέος ἑλληνικὸς λυρισμός*».

Ἡ «*Ἀγροτικὴ Ζωὴ*» εἶναι πολὺ χρήσιμο περιοδικὸ γιὰ τὴν Ἑλλάδα με τὰ ἐπιστημονικὰ ἄρθρα του γιὰ τὰ ζητήματα τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας. Τὸ διευθύνει ἡ κ. Ἑλένη Πολιτάκη μιὰ δραστηρία γυναῖκα μεγάλης ἀξίας, καὶ διευθυντὴς συντάξεως εἶναι ὁ κ. Ν. Π. Ἀναγνωστόπουλος εἰδικὸς ἐπὶ τοῦ σπουδαίου ζητήματος τῆς ἀποτελεσματικῆς καλλιέργειας τῆς γῆς.

Στὸ τεύχος τοῦ Ἰουνίου βρίσκομε συνεργασία τοῦ νομογεωπόνου Κερκύρας κ. Ν. Λύχνου, τοῦ κ. Ν. Ἀναγνωστόπουλου, τοῦ κ. Γ. Ἀθανασόπουλου, τῆς κ. Ἑλένης Πολιτάκη «*Τὸ χωρικὸ σπῆτι*».

Στὴ φιλολογικὴ στήλῃ διαβάσαμε τὸ γνωστὸ ὑπέροχο ποίημα τοῦ Μαλακάση «*Ὁ Μπαταριάς*».

«*Ἐρευνα*», Ἰούνιος, μηνιαῖο περιοδικόν, Ἀθήνα-Ἀλεξάνδρεια. Στὸ τεύχος αὐτὸ ὁ κ. Α. Κ. Αἰμιλιανίδης δικηγόρος, γράφει γιὰ τὸν «*Μεταπολεμικὸ ἄνθρωπο καὶ τὴν Κοινωνία τῶν Ἑθνῶν*». Ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν δράση τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν. Δὲν εἶναι οὔτε δέκα ἔτη που ἰδρῦθηκε καὶ ὅμως παρουσίασε ἐργασία σημαντικώτατη. Ὁ κ. Αἰμιλιανίδης ὀμιλεῖ περὶ τῶν δεινῶν τοῦ μεγάλου πολέμου. Βρίσκει ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐπέτελεσε κατὰ τὸν πόλεμο τὸ καθῆκον της. Ἐπαινεῖ τὴν δράση τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας· ἀλλὰ καὶ τὰ Ὁρθόδοξα Πατριαρχεῖα τῆς Τουρκίας που ὑπέστησαν κατὰ τὸν πόλεμον τὰ πάνδεινα «*ἔμειναν τὸ „προσῦργιον τῶν χριστιανικῶν καὶ ἀνθρωπιστικῶν ἰδεωδῶν*». Μιὰ ἀξιοπαρατήρητη σημείωση τοῦ κ. Αἰμιλιανίδου: «*Αἱ ἐτίσια στα „τιστικά τῆς ἐγκληματικότητος παρουσιάζουν αὐξησιν κατὰ τὰ „πρῶτα μεταπολεμικὰ ἔτη 25 % ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ 1913 τὸ „τελευταῖον προπολεμικὸν ἔτος*».

Οἱ ἐπιστολὲς τοῦ Οὐϊττιγγκτον πρὸς τὴν Μαριάννα Μακρῆ που δημοσιεύει ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Δ. Γρ. Καμπούρογλου στὸν «*Παρθενῶνα*» (Ἰούλιος Αὐγούστος) ὀδηγοῦν τὴ φαντασία στὴν παλαικὴ Ἑλλάδα—τμήμα τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ἀκόμη—τοῦ 1818-1820. Εἶναι ὄραια ἀνάγνωση. Καὶ τί ὄμορφα που φαίνεται ἀνάμεσα σὶς γραμμὲς τῶν ἐπιστολῶν ὁ τίμιος χαρακτήρας τοῦ Οὐϊττιγγκτον. Νοστιμειώμαστε καὶ τὰ ἑλληνικά του: «*ἔξυφεις νὰ γρά „φω τὴν ἀκριβὴ σου γλώσσα με πολλὴν δυσκολίαν καὶ διὰ τοῦτο „δὲν ἤμπορῶ νὰ σοῦ εἰπῶ, ὅλο ὅπου θέλω*», Ἀλλὰ ἂν δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ «*ὅλο ὅπου θέλω*» τοῦτο ὅμως συγκινητικὰ γράφει (ἀπ' τὴν Λόνδρα) μετὰ τὴν ἄρνηση τοῦ πατέρα του γιὰ τὸν γάμο. «*Ἐγὼ „εἶμαι ὁ ἴδιος Οὐϊττιγγκτον που κέρδισα τὴν καρδιά σου εἰς τὴν „Χασιάν, εἰς τὸ Γιψέλι, εἰς τὸν Πειραιὸν καὶ νὰ μὴ φοβᾶσαι*

„άλλαγήν εις λόγο μου. Όταν ζήσω θά με ειδείς κομίαν ήμέ-
„ραν εις την πόρταν σου». Στην πόρτα της δέν εφθασε· άπίθανε
στό ταξειδι του ερχομού.

«**Νέα Έπιθεώρηση**» Αύγουστος 1928. Βρίσκομε τὸ δεύτερο
μέρος τῆς καλῆς, ἀλλὰ μογόπλευρης μελέτης τοῦ Πέτρου Πικροῦ
ἀπ' ἀφορμή τῶν 150 χρόνων τοῦ Βολταίρου. Τελειώνει με μιὰ
χαριτωμένη «*vérité de la Palice*».

«Εὐκολονόητο γενικό συμπέρασμα ἀπ' ὅλα αὐτά, θά μπορούσε
„νά εἶναι τὸ ὅτι μέγοντας κανεῖς σήμερα ἐκεῖ ὅπου ἄρχισε ὁ
„Βολταίρος ἐδῶ καὶ διακόσια χρόνια μένει οὔτε πολὺ οὔτε λίγο,
„καθυστερημένος ἀπὸ τὴν ἐποχὴ του κατὰ δὺο τουλάχιστο αἰῶνες».
Καλὸ, πολὺ καλὸ τὸ διήγημα τοῦ Νίκου Νικολαΐδη «Ο γυ-
ριστής».

Βρίσκομε καὶ ἓνα πεζογράφο τοῦ ἀλεξανδρινοῦ Έμμ. Λεβῦ
«**Στὴ λινοτυπικῆ**».

«**Πανόραμα**» Κάϊρον· Ἀλεξάνδρεια, Ἰούνιος 1928. Περιέχει
ἓνα ὁμορφο ποιῆμα τοῦ Λεόντη «Τότε καὶ Τώρα» μιὰ ὀλοσέλιδη
εἰκόνα τοῦ Σκίτη· ποιήματα τοῦ Γιούφυλλη καὶ τοῦ Ἀναγνωστό-
πούλου· «Ἀθηναϊκά σκίτσα» τοῦ Γ. Σ. Βερβενιώτη· τὸ τέλος ἑνὸς
θεατρικοῦ ἔργου τοῦ Κ. Ζήνονα φωτογραφίης τῆς Κερκύρας· καὶ
ἄλλην ἐνδιαφέρουσαν ὕλη καὶ εἰκονογράφηση.

«**Μηνιαία Εἰκονογραφημένη Ἀτλαντίς**», Νέκ· Υόρκη. Τὸ
τεῦχος τοῦ Ἰουλίου ἔχει ἄρθρα καὶ εἰκόνες πού ἐλκύουν τὸ ἐνδια-
φέρον. Σημειώνομε τὸ ἄρθρο γιὰ τοὺς ἀεροπόρους μας Ἀδαμίδη
καὶ Παπαδάκο, καὶ τὸ ἄρθρο γιὰ τὶς ἀρχαιότητες τῆς Κρήτης πού
συνοδεῖται ἀπὸ τὴν γνωστὴ καὶ ὡραία εἰκόνα τοῦ Οἰνοχόου.

«**La Semaine Egyptienne**», Κάϊρον. Τὰ τεύχη ἀρ. 27-28
15 Αὐγούστου· καὶ ἀρ. 29-30 31 Αὐγούστου ἔχουν ἐξαιρετικὴν εἰ-
κονογράφηση. Σημειώνομε τὰ πολὺ ὁμορφα σκίτσα τοῦ κ. Μακρῆ
καμωμένα γιὰ τὸ κείμενο τῆς «Κερένιας Κούκλας» τοῦ Χρηστομά-
νου (γαλλικὴ μετάφραση Α. Παπῆ)· τὸ Ζικρ τοῦ κ. Boeglin·
σκίτσα ἀλεξανδρινῶν ἐλλήνων λογίων· φωτογραφία τῆς Μαρίκας
Κοτοπούλη. Στὰ δὺο τεύχη σκινεράζονται ἡ κ. Laeuffer καὶ ὁ
κ. Touseul (διήγημα)· ὁ κ. Henri Barbusse (γνώμη γιὰ τὴν σύγ-
χρονη γαλλικὴ φιλολογία) ὁ κ. Roger Bodard καὶ ὁ κ. Jean
Gabriel (ποιήματα) ὁ κ. Μοχάμετ Χάλεδ (Portrait du Bon Prince).
Τὸ τεῦχος (31 Αὐγούστου) περιέχει μιὰ πολὺ καλὴ μετάφραση —
ἀπ' τὸν διαπρεπῆ ἐλληνοστὴ Περνὸ — τοῦ ποιήματος τοῦ Καβάφη
«Ἀπιστία».

Τὰ φυλλάδια τῶν «**Παναγιυπτίων**» (περιοδικὸ ἑβδομαδιαῖο
γιὰ παιδιὰ, πού βγάζουν τὰ «Γράμματα»), 29 Ἰουλίου - 25 Αὐγού-
στου, ἔχουν ὕλη πολὺ κατάλληλη γιὰ τὸν παιδικὸ κόσμο. Ἐξακο-
λουθεῖ ἡ μετάφραση τοῦ χαριτωμένου ἔργου τοῦ Σουίφτ «Στὴν
χώρα τῶν ἀλόγων πού μιλοῦνε». Σωστότατη ἡ ἰδέα νά γράφονται
στό περιοδικὸ «Δημοτικὲς παραδόσεις». Στὸ φύλλο τῆς 18 Αὐγού-
στου βρίσκομε τὴν «Γοργόνα», τὸν θρύλλο τῆς ἀπροσεκτικῆς ἀδελ-
φῆς τοῦ βασιλιᾶ Ἀλέξανδρου πού ἔχυσε τὸ ἀνεκτίμητο ἀθάνατο
νερό. Στὸ φυλλάδιο 17 Αὐγούστου ὁ κ. Φρέρης παρουσιάζει μ' ἓνα
ἄρθρο στὰ ἐλληνοπούλα τῆς Αἰγύπτου τὴν θαυμάσια μικρὴ κόρη
Ρένα Κυριακοῦ μετὸ ἔκτακτο μουσικὸ ὕψος, καὶ ὁ κ. Καλλιμου-
χος τὴν παρουσιάζει μ' ἓνα σκίτσο. Ὁ Παλαμάς συνεργάζεται στό
φυλλάδιο τῆς 25 Αὐγούστου με ἀνέκδοτο σοννέτο πού ἔγραψε πρό-
περσι στὴν Αἰδηφό γιὰ κάποιο κοριτσάκι. Με τὴν συνεργασία τοῦ
ποιητῆ αὐτοῦ τὰ «Παναγιυπτία» τυπώνουν μιὰ πολὺ καλὴ φωτο-
γραφία τοῦ Παλαμά.

«**Le Journal des Hellènes**», ἔφημερίδα τοῦ Παρισιοῦ.
Στὸ φύλλο τῆς 29 Ἰουλίου ξεχωρίζομε ἓνα ἄρθρο πού μᾶς πλη-
ροφορεῖ γιὰ τὴν θέση τῆς ἐλληνικῆς παροικίας τῆς Λόνδρας· ἓνα
ἄρθρο τοῦ κ. Ραζέλου «La Grèce d'après guerre»· καὶ μιὰ ἀντα-
πόκριση ἀπτὴν Ἀλεξάνδρεια ὅπου ἀναγράφονται πληροφορίες γιὰ
τοὺς ἔλληνας τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς· δασμένας ἀπτὸν Μητροπολίτη
Ἰωαννουπόλεως. Στὸ φύλλο τῆς 5 Αὐγούστου ξεχωρίζομε μιὰ ὡ-
ραία ἀνταπόκριση ἀπτὴν Ἀθήνα τοῦ κ. Μάριου Βαϊάνου· καὶ ἄρ-
θρα γιὰ τὴν διδασκαλία τῶν νεο-ἐλληνικῶν στὴν Ἰσπανία καὶ στὴ
Γερμανία. Στὸ φύλλο τῆς 26 Αὐγούστου βρίσκομε πολὺ ἀξιοπρό-
σεχτη συνέντευξη τοῦ κ. Παπανοστασίου μετὸ κ. Μάριο Βαϊάνο,
στὴν ὁποία ὁ πρῶτος κάνει μερικὲς σπουδαῖες δηλώσεις γιὰ τὸ
ζήτημα τῶν ἔργων τοῦ Σερνυῶνος.

«**Ὁθόνη**» ἑβδομαδιαῖο περιοδικὸ, Ἀλεξάνδρεια.

«**Cinégraphie Journal**». Ἐβδομαδιαῖο γαλλόγλωσσο περιοδι-
κὸ πού ἐκδίδεται στὴν πόλη μας.

«**Κερκυραϊκὴ Ἐλπίς**». Ἡ ἔφημερίδα αὐτὴ, πού βγαίνει κάθε
Κυριακῆ, εἶναι στό πρῶτον ἔτος τῆς ἐκδόσεως τῆς, ἀλλὰ ἤδη ἔγι-
νεν ἓνα ὄργανον ὀφελίμου στὴν Κέρκυρα καὶ ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς
Κερκυραίους πού ζοῦν ἔξω ἀπ' τὸ νησί τους. Σ' ἓνα φύλλο τῆς
«Κερκυραϊκῆς Ἐλπίδος» (Ἰουλίου) διαβάζομε γιὰ τὴν ἰδρυση
Κερκυραϊκῆς Ἐνωσεως στὴν Θεσσαλονίκη.

“*Αρκαδία*”. Εβδομαδιαία εφημερίδα του Σικάγου. Η σελίς της πού επιγράφεται «Η κίνησης εις τόν Νομόν Ἀρκαδίας» ἔχει πάντοτε πολλές και καλά διαλεγμένες ειδήσεις.

“*Νέα Ἡχώ*”, εφημερίδα του Πόρτ-Σαττ.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ο ποιητής Ἀγγελος Σικελιανός πήγε στο Παρίσι νά συναντήσει τήν Εὔα Σικελιανοῦ, τή γυναίκα του και νά φροντίσουν και οἱ δυο μαζί γιά τίς Δελφικές Ἑορτές πού θά ἐπαναληφθοῦν τόν ἐρχόμενο Μάιο. Ἡ ἐξαιρετική αὐτή καλλιτεχνική ἐκδήλωση θά εἶναι ἐφέτος παγκόσμιου ἐνδιαφέροντος. Χώρα ὅπ’ ὅλα τ’ ἄλλα θεάματα ὁργανώνεται και ἐκδοση τῶν πιδ γνωστῶν μοντέρνων γάλλων ζωγράφων πού θά στείλουν ἀντιπροσωπευτικά ἔργα.

Στά μεγαλόπνοα σχέδια τοῦ Σικελιανοῦ προβλέπονται και ἄλλα ἀκόμη καλλιτεχνικά γεγονότα πού γιά τή στιγμή — μιά και δέν ὀρίστηκαν ἐπίσημα — τά κρατοῦμε μυστικά.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀναμφίβολα θά δείξει κι αὐτή ἐφέτος ἐνδιαφέρον και ἀγάπη γιά τὸ σπουδαίο ἔργο τῶν Δελφικῶν Ἑορτῶν και θά ἀντιπροσωπευθεῖ ἐπάξια μὲ μεγάλο ἀριθμὸ θεατῶν, ἢ μάλλον προσκυνητῶν.

Οἱ Δελφικὲς εορτὲς ἔχουν μιά πολὺ βαθειὰ ἔννοια και οἱ ξένοι τοὺς ἔχουνε δόσει μεγάλη σημασία. Ἐκτὸς ἀπτοὺς ἄλλους οἱ γάλλοι ἔχουν ἀσχοληθεῖ συστηματικά μὲ τὸν προορισμὸ τους και τίς παρουσιάζουν μάλιστα σάν σύνδεσμο μεταξὺ Ἑλλάδας και Γαλλίας. Ἐπιτροπὴ ἔχει σχηματισθεῖ ἄρθρα γράφτηκαν γι’ αὐτὲς σ’ ἐφημερίδες και περιοδικὰ τῆς Γαλλίας ((“Revue des Deux Mondes”, “Illustration”, “Nouvelles Littéraires”, “La Vie” και ἄλλα). Ὁ Eugène Marsan ἔχει ἐτοιμάσει βιβλίο «Δελφοί», ὁ Pierre-Plessis γράφει «Οἱ σύντροφοι τοῦ Αἰσχύλου», ὁ Mario Menpier ἀγγέλει τὸ «Μυστικὸ τῆς Πυθίας» και ὁ Gabriel Boissy τὴν «Δελφικὴν Ἑλλάδα». Ὁ τελευταῖος σ’ ἓνα του γράμμα πρὸς τὸ «Journal des Hellènes» λέγει σχετικὰ μὲ τὸν πηγαιμὸ τῶν Γάλλων στίς Δελφικὲς Ἑορτὲς. «Στὴν Ἑλλάδα βρεθήκαμε σὰ σὲ μίαν ἄλλη

πατρίδα μας. Ὅλες οἱ ἀθλιότητες χάνονται στὴν ἴδια διανοητικὴ φλόγα. Και νὰ πῶς ποιητὲς, συγγραφεῖς, γιατί ἔχουν τὸ πνεῦμα ἐλεύθερο και τὴν ψυχὴ ἴσια, κάνουν καθουσαστικὴ πολιτικὴ και, ἄς τὸ εὐχηθοῦμε, ἱστορία!... Βέβαια οἱ δεσμοί μας μὲ τὴν Ἑλλάδα εἶταν μακρὰ ἀπὸ ἓνα πραγματικὸ σπᾶσιμο και ξέρομε ὅλοι πὸς συνάδελφοι σάν τὸν René Puaux, μεγάλοι ἀρχαιολόγοι ὅπως τὸν μακαρίτη τὸν Gustave Fougères, ἤξεραγ νὰ «διατηροῦν». Ἄλλ’ ἀπ’ αὐτὸ τὸ ταξεῖδι πρὸς τοὺς Δελφοὺς, ἀπτὴν μυητικὴ αὐτὴ ἐστία, ἀπτόν ὄρφικο ἐνθουσιασμὸ τοῦ δικοῦ σας Ἀγγελοῦ Σικελιανοῦ, ὑψώθηκε μιά καινούρια φωτιά πού δέν εἶναι γιά νὰ σβύσει».

Και ἄλλου «Δέν εἶναι πραγματικά τόσο συγκινητικὸ ὅσο και σημαῖουν ὅτι τὸ πρῶτο σύνθημα γι’ αὐτὴ τὴν ἐπιστροφή στίς παλαιὰς και φυσικὲς μας σχέσεις, προήλθε ἀπὸ ἓναν ποιητὴ, ἓναν ἀπτοὺς πιδ εὐγενεῖς ποιητὲς σας τὸν κ. Ἀγγελο Σικελιανό, και ἡ πνευματικὴ αὐτὴ πρόσκληση ν’ ἀκουσθεῖ ἀκριβῶς ἀπτοὺς Δελφοὺς, κέντρο σίνιϋε τῆς Ἑλλάδας».

ΠΕΘΑΝΕ τὸν περασμένο μῆνα στὴν Ἀθήνα ὁ γνωστὸς ἡθοποιὸς Διονύσιος Ταβουλάρης ἐνενηντα περίπου χρονῶ.

Ὁ παλαιμάχος αὐτὸς τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς ἦταν πολὺ γνωστὸς στοὺς παλαιούς ἀλεξάνδρινους πού τὸν εἶχαν δεῖ νὰ παίξει ἐδῶ πολλές φορές.

Ἐμεῖς οἱ νέοι δέν τὸν φθάσαμε στίς δόξεις του, τὸν γνωρισάμε ὁμως και ἡ καλλιτεχνικὴ του φυσιογνωμία θά μᾶς μένει στο νοῦ σάν ἀντιπροσωπευτικὴ μιάς περασμένης ἐποχῆς τοῦ θεάτρου μας.

Ὁ Ταβουλάρης ἐργάσθηκε μὲ ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του γιά τὸ ἑλληνικὸ θέατρο, τὸ ὁποῖο ἀγαποῦσε, παρακολουθώντας ὡς τὴν τελευταία του στιγμή μ’ ἐνδιαφέρον κάθε παράσταση, ξενηχτώντας κάθε βράδυ χωρὶς νὰ ψηφᾶει οὔτε ἡλικία, οὔτε κούραση.

Ὁ κ. ΚΑΙΣΑΡ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ γράφει γιά τὴν ποίηση τοῦ Καβάφη στὴν «Ἀναγέννηση» ἀριθ. 10. Μᾶς φαίνεται ὁμως ὅτι δέν τὴν ἐμελέτησε καλά. Γιά τὴν στιχογραφικὴ τοῦ Καβάφη κάνει παρατηρήσεις πού προκαλοῦν τὸ μειδίαμα. Παραθέτει ὀκτὼ στίχους ἀπὸ τὸ ποίημα «Ὁ Δημάρατος» (στ. 9-16) και λέει, πρὶν τὴν παράθεση «προκαλοῦμε τὸν σοφότερο μετρικὸ νὰ μᾶς τοὺς διασαφίσει, ἂν εἶναι δυνατόν». Μετὰ τὴν παράθεση τῶν ὀκτὼ στίχων λέει ὅτι ὁ τρίτος, ὁ τέταρτος και ὁ ἕβδομος ἔχουν κανονικὸ λαμβικὸ βάδισμα. Ὡστε «ὁ σοφότερος μετρικὸς» δέν ἔχει «νὰ διασαφίσει» ὅλους τοὺς στίχους ἀλλὰ πέντε ἀπ’ αὐτοὺς.

“Ας ἀφήσει ὁμοῦς τὸ “σοφότερο μετρικὸ” ἤσυχο. Δὲν χρειάζεται ἐδῶ ἡ παρουσία του. Ὅτι χρειάζεται εἶναι νὰ μάθει ὁ κ. Ἐμμανουήλ ἐκεῖνο πού ὅλοι οἱ ἀσχοληθέντες σοβαρὰ περὶ Καβάφη ξέρον, ὅτι συχνά δὲν ἐνώνει μετρικῶς τὰ ἀνόμοια (περὶ τοιούτων πρόκειται στοὺς στ. 9-16 τοῦ ποιήματος “Ὁ Δημάρατος”) συναντώμενα φωνήεντα (ἐκτός ἐννοεῖται ἐκεῖ πού ἐπιβάλλεται — γέλιο, μάτια, κλπ.).

Καὶ τώρα ἄς ξαναδιαβάσει τοὺς στίχους ὁ κ. Ἐμμανουήλ καὶ θὰ βρεῖ τὸ λαμβικὸ βάδισμα. Καλύτερα ὁμοῦς νὰ τοῦ ποῦμε καὶ τὰ ἐξῆς.

Στίχος 1ος. Μετρικὴ ἐνώση φωνηέντων ὑπάρχει μόνον στὸ *λα* (ἀδικία). Τὴν 4η λέξη τοῦ στίχου δὲν τὴν ἀντέγραψε σωστὰ ὁ κ. Ἐμμανουήλ. Ὁ Καβάφης ἔγραψε «τόν», ὄχι «τοῦ».

Στίχος 2ος. Βέβαια, ὅπως τυπώνεται στὴν “Αναγέννηση”, δὲν εἶναι κανονικὰ λαμβικός, γιατί καὶ αὐτὸν δὲν τὸν ἀντέγραψε σωστὰ ὁ κ. Ἐμμανουήλ: παράλειψε μιὰ συλλαβή, τὸ ἄρθρον “ὄ” (ὄ υἱός). Μὲ τὸ ἄρθρον “ὄ” εἶναι κανονικός.

Στίχος 5ος. Τὸ “ιά” (πά) μετριέται χωριστὰ ἀπὸ “υ” πού ἔπεται.

Στίχος 6ος. Ἐδῶ τὰ θαλάσσωσε ὁ κ. Ἐμμανουήλ. Μᾶς σερβίρει ἓνα “ἐγκαρτέρειαν”. Πού τὸ βρήκε αὐτό; Ὁ Καβάφης ἔγραψε “ἐγκαρτέρησιν”. Μᾶς σερβίρει ἓνα “μέ”. Πού τὸ βρήκε αὐτό; ὁ Καβάφης ἔχει “μ”.

Στίχος 8ος. Στὴν δευτέρη λέξη ὁ ποιητὴς δίνει ἀξία τεσσάρων μετρικῶν συλλαβῶν.

Περαστικά ἄς κάνομε καὶ μιὰ σύσταση στὸν κ. Ἐμμανουήλ. Ὅταν ἀντιγράφει, ἢ διαβάζει Καβάφη, νὰ προσέχει στὶς λεπτομέρειες. Στους ὀκτὼ στίχους ἐπάνω λάνθασε—χώρια ἀπτὰ σφάλματα πού ἀναφέραμε καὶ πού παραμόρφωσαν τὸν ρυθμὸ—δύο φορές στὴν στίξη ἔβαλε “ν” ἐκεῖ πού δὲν ὑπάρχει: ἔβαλε τὸ “ν” ἀπὸ κεῖ πού ὑπάρχει καὶ παράλειψε — ἴσως νὰ μὴν κατάλαβε τὴν ἔννοιά τους — τὰ ἀραιὰ γράμματα τοῦ “ἦταν”. — Σὲ μιὰ σημείωση ἀναφέρει ποίημα τοῦ Καβάφη “Ὁ Χαρμίδης”. Ἀπροσεξία (ἢ ἄγνοια) τὸ ποίημα ὀνομάζεται “Ἐν πόλει τῆς Ὀσροηνῆς”. Στὴν τελευταία λέξη τοῦ 12ου στίχου τοῦ ποιήματος “Ἀπὸ τὴν σχολὴν τοῦ περιωνύμου φιλοσόφου”, βάζει “χ” (“φριχτόν”) ἐκεῖ πού ὁ Καβάφης ἔχει “κ” (καὶ κατὰ τὸ γλωσσικὸ σύστημα τοῦ ποιητῆ δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ ἔχει “κ” ἀφοῦ φυλάγει τὸ “ν”).

Εἰς τὸ περασμένον τεῦχος μας, σελ. 361, γραμ. 32 τυπώθηκε κατὰ λάθος γέ ρ ο ς ἀντὶ γερός.

